ФИФI ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ IЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКIУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КъБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЭРЭ КЪЫДОКI

№15 (21.673) ● 2010 гъэм щIышылэм (январым) и 30, щэбэт ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокI ● И уасэр соми 3-щ ● adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

●КъБР-м и Парламентым

Зыужьыныгъэм и лъабжьэ

Дыгъуасэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и зи чэзу зэIущIэ зэхэтащ. Ар иригъэкIуэкIащ республикэм и хабзэгъэув орган нэхъыщхьэм и УнафэщI Чеченов Ануар. Абы и лэжьыгъэм хэтащ Урысейм Федерацэм и Советым щIэныгъэмрэ егъэджэныгъэмкIэ и комитетым и унафэщI Чеченов Хъусейн, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и УнафэщI Меркулов Александр, министерствэ, ведомствэ зэмылIэужьыгъуэхэм я лIыкIуэхэр.

ЧЕЧЕНОВ Хъусейн Iуэху гуапэкIэ иублащ и псалъэр. Урысей парламентаризмэм хуащIа хэлъхьэныгъэшхуэм папщIэ, ФедерацэмкIэ Советыр илъэс 15 щрикъум ирихьэлIэу, Нэхущ Заурбийрэ Черкесов Георгийрэ хуагъэфэща медалхэр яритыжащ. ИтIанэ ар тепсэлъыхьащ къэралым и хабзэгъэув орган нэхъыщхьэм щызэфIигъэкIа Iуэхугъуэхэр зыхуэдэм.

Чеченов Хъусейн 2009 гъэм игъэхьэзырри, Къэрал Думэм закон проекту 14, ФедерацэмкIэ Советым проекти 2 къыщыхилъхьащ. Нэгъабэ Къэрал Думэм къищта Федеральнэ Закон 37-м щыщу 12-р зыгъэхьэзырар ар зи унафэщI комитетращ. Чеченов Хъусейн егупсысауэ лэжьыгъэшхуэ иригъэкIуэкIащ Урысейм и щIэныгъэ, щIэныгъэ-техникэ политикэм, инновацэ Iуэхухэм законхэр я лъабжьэу заужьынымкIэ, щIэныгъэ IэнатIэ псоми я щытыкIэр ефIэкIуэнымкIэ, бюджет мылъкур ирикъуу икIи и чэзууэ щIэныгъэмрэ егъэджэныгъэмрэ я IуэхущIапIэхэм яIэрыхьэнымкIэ.

Кавказ Ищхъэрэм и Iуэху щытыкIэм, ар Урысей Федерацэм и округ щхьэхуэ зэращIам теухуауэ щыпсалъэм, Чеченов Хъусейн къыхигъэщащ экономикэ и лъэныкъуэкIэ республикэм зиужьыным ехьэлIауэ Урысейм и щIыналъэщIэм дызэрыхэтым IэмалыфIхэр къызэрыдитыр.

Урысейм ФедерацэмкIэ и Советым и депутатым упщIэ куэдкIэ зэхуэсахэм зыхуагъэзащ. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и УнафэщIым и япэ къуэдзэ Жаным Руслан игъэуващ мыпхуэдэ упщIэ:

- КъБР-м и лIыкIуэу ФедерацэмкIэ Советым щыIэхэм я къалэн нэхъыщхьэр республикэм и Iуэхухэр егъэфIэкIуэнырщ, абы фытелажьэуи жыбоIэ. АтIэ, дауэ уеплъырэ а Советым и депутат Залиханов Михаил зыкIи щIимыуфэжу лIыкIуэу хэзыха щIыналъэм и властым пэщIэувауэ «зэрезауэм»?

- Абы тыншу упэлъэщынущ, пэжыр жыпIэу къэралпсо утыку хуиту укъыщыпсалъэмэ. ХъыбарегъащIэ IэнатIэхэращ а IуэхумкIэ дэ дэIэпыкъуэгъу къытхуэхъун хуейр. Апхуэдэу щыщыткIэ, дызэрывгъэубыди, зы цIыхум жиIэм темыщIыхьауэ, Къэбэрдей-Балъкъэрыр зыхуэдэр псоми едвгъэгъэлъагъу, - итыжащ жэуап Чеченов Хъусейн.

ЗэIущIэм етIуанэ еджэгъуэу щыхэплъащ къэралымрэ унейхьэрычэтыщIэмрэ Къэбэрдей-Балъкъэрым щызэдэлэжьэным теухуа законым и проектым. Абы къыщылъытащ ахъшэшхуэ зытекIуэдэну Iуэхухэм къэралми унейхьэрычэтыщIэхэми я мылъку зэхуэдэу зэрыхалъхьэну щIыкIэр. Апхуэдэ зэдэлэжьэкIэм и Iэмалхэр ноби ди республикэм къыщегъэсэбэп транспортым, энергетикэм, нэгъуэщI IэнатIэхэми.

Республикэм и Президентым къыхилъхьащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и къэрал къулыкъухэмрэ и къэрал граждански IуэхущIапIэхэмрэ я реестрым теухуа законым и проектыр. Абы щхьэусыгъуэ хуэхъуащ суд зэзыгъэкIуэжхэм я Iуэху щытыкIэр. Апхуэдэ судхэм я участкэу республикэм 46-рэ иIэщ. Ахэр гъэ къэс хэплъэн хуей мэхъу Iуэху мини 100-м щIигъум. Ар апхуэдизкIэ лэжьыгъэшхуэщи, пэлъэщыжхэркъым. Абыхэм ядэIэпыкъуну IэщIагъэлI 20-м я къулыкъу къызэIухын хуейщ, а IэнатIэм бюджет ахъшэу текIуэдэнур процент 12-кIэ нэхъыбэ хъу пэтми. Ар 2010 гъэм и бюджетыр щаубзыхум къызэралъытауэ щытар Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм и УнафэщI Меркулов Александр депутатхэм ягу къыщигъэкIыжым, а законыр япэ, етIуанэ еджэгъуэу зэIущIэм къыщащтащ.

ГЪУЩIО Зариф.

● КIыщокъуэ Алим и фэеплъ махуэм

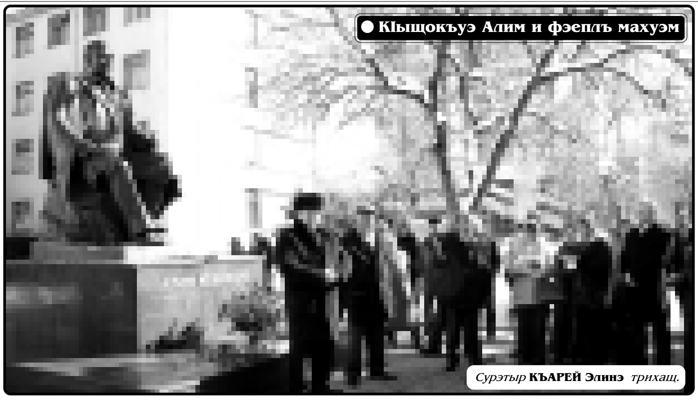

Сурэтыр **КЪАРЕЙ Элинэ** *трихащ.*

Зэи тщыгъупщэнукъым

Дыгъуасэ Налшык къалэ администрацэм и гупэм къит КIыщокъуэ Алим и фэеплъым деж пэкIу щызэхэтащ. Абы зыкърагъэхьэлIащ усакIуэхэм, тхакIуэхэм, КъБР-м Гуманитар къэхутэныгъэхэмкIэ институтым, КъБКъУ-м, щэнхабзэм и лэжьакIуэхэм, тхакIуэшхуэм и ныбжьэгъуу, къуажэгъуу щытахэр, и благъэхэр, и Iыхьлыхэр, тхакIуэ цIэрыIуэм и IэдакъэщIэкIхэр фIыуэ зылъэгъу цIыху куэд.

ПЭКIУР къызэIуихащ КъБР-м и ТхакIуэхэм я зэгухьэныгъэм и правленэм и унафэщI **КхъуэIуфэ Хьэчим.**

- ТхакIуэшхуэр зэрыдгъэлъапIэм, и творчествэр фIыуэ зэрытлъагъум и щыхьэту, зэIущIэм кърихьэлIа псоми КъБР-м и ТхакIуэхэм я союзым къыбгъэдэкIыу фIыщIэ фхузощI, - жиIащ КхъуэIуфэм. - ТхакIуэ гъуэзэджэм и фэеплъыр махуэ къэс тлъагъуну Iэмал къыдэзытахэми псалъэ гуапэкIэ захузогъазэ. КIыщокъуэм и лъэпкъым къыхуигъэна хъугъуэфIыгъуэр къыпхуэмыIуэтэным хуэдизщ.

АдэкIэ псалъэ иратащ КъБР-м, КъШР-м я цIыхубэ тхакIуэ **Созаев Ахъмэт**. Абы жиIащ КIыщокъуэр къытхэмытыжми абы и тхыгъэ телъыджэхэр къызэрытхуигъэнар, лъэпкъхэр зэрыгушхуэ цIыхуу къызэрилъытэр, уеблэмэ, КIыщокъуэ Алимрэ Кулиев Къайсынрэ сыт щыгъуи щапхъэу къалъытэу зэрыщытар.

- КIыщокъуэ Алимрэ сэрэ зы жылэм дыкъыдэкIащ икIи дызэныбжьэгъут, - жиIащ къыщыпсалъэм КъБР-м щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ, тхакIуэ **Елгъэр Кашиф**. - Нышэдибэрей «Адыгэ псалъэ» газетым сыщеджэм абы тетт тхакIуэшхуэм теухуа псалъэ гуапэхэри абы и тхыгъэхэм щыщхэри икIи сэ къызгурыIуащ ар щытхъу зэрыхуэмыныкъуэр. Мы махуэр зы лъэныкъуэкIи гуфIэгъуэ махуэу убж хъунущ. ГуфIэгъуэщ лъэпкъым апхуэдэ цIыху къызэрытхэкIар икIи ар сыт щыгъуи дигум илъынущ.

Филологие щIэныгъэхэм я доктор **БакIуу Хъанджэрий** къыщыпсалъэм къыхигъэщащ ди тхакIуэхэм, усакIуэхэм я тхыгъэхэмкIэ ди щIыналъэр нэгъуэщI къэралхэми къызэрыщрагъэцIыхуфар икIи абыхэм КIыщокъуэр зэращыщыр. И псалъэхэм пищэу абы жиIащ тхакIуэшхуэм и IэдакъэщIэкIхэм сыт щыгъуи щIэджыкIакIуэ куэд зэриIэр, и лэжьыгъэхэр лIэщIыгъуэ зыбжанэкIэ лъэпкъым къызэрыдэгъуэгурыкIуэнур.

ЗэIущIэм КIыщокъуэ Алим теухуауэ псалъэ гуапэхэр жаIащ КъБР-м и ТхакIуэхэм я зэгухьэныгъэм хэт **Котляров Виктор,** скульптор цIэрыIуэ **ТхьэкIумащIэ Михаил** сымэ.

ТАБЫЩ Динарэ.

КIэдет 40 щоджэ

КъБР-м и Правительствэм и УнафэщI Меркулов Александр лэжьыгъэ IуэхукIэ Май районыр къыщызэхикIухьым социальнэ IуэхущIапIэ зыбжанэм еплъащ.

АБЫ ЩIЫГЪУАЩ КъБР-м егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ и министр Щхьэгъэпсо Сэфарбий, район администрацэм и Iэтащхьэ Атаманенкэ Юрий сымэ. ХьэщIэх эр щыIащ Октябрьскэ поселкэм дэт кIэдет интернат еджапIэм. Ар Правительствэм и унафэкIэ нэгъабэ къызэрагъэпэщауэ щытащ. Курыт щIэныгъэ зэрырагъэгъуэтым къыдэкIуэу щIалэхэр дзэ IэщIагъэми хуагъасэ. Иджыпсту мы еджапIэм кIэдет 40 щIэсщ.

Премьер-министрым интернатыр къызэхикIухьащ, абы и гъэсэнхэм епсэлъащ. ЕджапIэм иджырей тыншыпIэ псори щыIэщ, ар зэрыхуэфэщэнкIэ къызэгъэпэщащ. Меркулов Александр зэрыжиIамкIэ, Правительствэм и мурадщ районым щрагъаджэ кIэдетхэм я бжыгъэр 350-400-м нигъэсыну. Аращ Правительствэм и унафэщIыр Май къалэм и школ №1-уэ щыта унэм щIеплъар.

ХьэщIэхэр апхуэдэу еплъащ узыншагъэр щрагъэфIакIуэ физкультурэ комплексыр зэращIым. А ухуэныгъэр дызэрыт илъэсым и бжьыхьэм хьэзыр хъун хуейщ. Ауэ егъэлеяуэ щIыIэ зэрыхъуам къыхэкIыу зэкIэ ухуэныгъэ лэжьыгъэхэр къызэтрагъэувыIащ. Правительствэм и УнафэщIым жиIащ мы комплексыр зэращIым езыр и щхьэкIэ зэрыкIэлъыплъынур.

Меркулов Александр апхуэдэу район музейми кIуащ. Мы гъэм ар зыщIэт унэри зэрагъэпэщыжынущ, и щхьэр зэрахъуэкIынущ.

ЮРЧЕНКЭ Наталье.

● IэмалыщIэ

Сабий куэд зиIэхэм щхьэкIэ псэупIэхэр

КЪЭБЭРДЕЙ-Балъкъэрым илъэс етIуанэ хъуауэ къыщагъэсэбэп сабий куэд зиIэхэм зэрызыщIагъакъуэ IэмалыщIэ. КъБР-м и къэрал наградэр - «Анэм и щIыхь» медалыр - зыхуагъэфащэхэм а дамыгъэм щIыгъуу дэтхэнэ зы сабийми папщIэ сом мини 10 ират. Республикэм гъэ къэс къыщыхатхыкI сабийуэ 5 е нэхъыбэ, абыхэм балигъ мыхъуауэ зы нэхъ мыхъуми хэту зыпI анэхэр.

КъБР-м Лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьыныгъэмкIэ и министерствэм игъэхьэзыра бжыгъэхэм ятепщIыхьмэ, илъэс кIуам и кIэухым ирихьэлIэу республикэ учетым апхуэдэ цIыхубзу 2496-рэ щытащ. Абыхэм ящыщу 2173-м балигъ мыхъуауэ зы сабий е нэхъыбэ яIэщ. «Анэм и щIыхь» медалыр кърат ын папщIэ къагъэхьа лъэIуу 45-м хэплъащ. Абыхэм ящыщу сабий куэд зиIэ анэу 32-м, щхьэгъусэхэр ямыIэжу сабийуэ 5-6 зыпI адэхэу Дэхъу Борисрэ Мамбэт Мухьэмэдрэ республикэм и наградэ лъапIэр хуагъэфэщащ. БынипщI е нэхъыбэ зыпIа унагъуэу пщIым «Газель» автомашинэхэр иратынущ.

Адрей щIыналъэхэм щымыIэ нэгъуэщI зы социальнэ дэIэпыкъуныгъи республикэм щызэтеуващ. «Сабий етхуанэ е абы къыкIэлъыкIуэ сабий зыгъуэта (зэзышэлIэжа) унагъуэхэм псэупIэ яухуэн е къащэхун папщIэ зэ тыгъуэу ахъшэкIэ зэрадэIэпыкъу щIыкIэм теухуа Положенэм и IуэхукIэ» 2008 гъэм щэкIэгъуэм и 7-м КъБР-м и Правительствэм къищта унафэм ипкъ иткIэ республикэм щатхыу щIадзащ апхуэдэ социальнэ дэIэпыкъуныгъэ иратыну зыхуэфащэ цIыхухэм я регистрыр. Мы социальнэ дэIэпыкъуныгъэр зэрыхухахам щыхьэт техъуэ сертификату 220-рэ гъэ кIуам къриубыдэу ятащ. 2009 гъэм и кIэухым унэ ящIыну е къащэхуну ират дэIэпыкъуныгъэр зыгъэув комиссэм и зэIущIэ зэхэтащ. Абы къищта унафэм ипкъ иткIэ сабий куэд зиIэ унагъуэу 8-м дэтхэнэми сом мин 250-рэ хухахащ.

КъБР-м Лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьыныгъэмкIэ и министерствэм и пресс-IуэхущIапIэ.

■ Фэеплъ ■ ТекIуэныгъэ-65 ■ Абы дегъэпIейтей

КЪЭБЭРДЕЙ

■ Спорт Щэбэт къыдэкIыгъуэ ■ Малъхъэдис

ЩIышылэм и 28-м Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и хэщIапIэм щызэхэтащ Адыгэ жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я зэзыгъэуIу советым и зи чэзу зэIущIэ.

«Адыгэ щIэнгъуазэм» и пшыхь

● Жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм

ЯПЭ УПЩIЭУабы къыщаIэтащ УФ-м щыпсэу адыгэхэм я лъэпкъ-щэнхабзэ автономием и тхьэмадэ, ЩIДАА-м и академик, Урысейм и меценат, жылагъуэ лэжьакIуэ икIи псапащIэ цIэрыIуэ Уэхъутэ Александр пцIы къытралъхьауэ Краснодар щыIэ СИЗО-м зэрыщаIыгъым теухуа псалъэмакъыр. Iуэхум ипкъ иткIэ къызэхуэсахэм я пащхьэ къыщыпсэлъащ КъАХ-м и тхьэмадэ **ХьэфIыцIэ Мухьэмэд.**

ФIы ищIэну, цIыхум сэбэп хуэхъуну, дэIэпыкъуну фIэкIа нэгъуэщI лажьэ имыIэу мазитху хъуауэ хьэпсым щаIыгъ адыгэ жылагъуэ лэжьакIуэ цIэрыIуэм лей къызэрытехьэм, абы ирагъэшэч бэлыхьхэм, ар дэIэпыкъуэгъу зэрыхуэныкъуэм и гугъу ищIащ ХьэфIыцIэм. Абы и Iуэху еплъыкIэхэр къыдаIыгъыу, Уэхъутэм и Iуэхум теухуауэ зыщыгъуазэхэр жаIэу, зэрыдэIэпыкъуфыну щIыкIэхэмкIэ яIэ гупсысэхэмкIэ зэдэгуашэу зэIущIэм къыщыпсэлъащ «Адыгэ унэ» тыкуэн-музейм и унафэщI, хьэрычэтыщIэ **IутIыж Мэжид,** Сирием къикIыжа ди лъэпкъэгъу **СтIащ Ахьмэд,** Адыгэ жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я зэзыгъэуIу советым и пашэ, тхыдэтх **Къалмыкъ Жылэбий,** юрист Iэзэхэу **ГуэбэщIыкI Владимир, Бэрокъуэ Хьэсэн-Алий, Гъубжокъуэ Арсен,** КъБР-м и Парламентым и къудамэм и унафэщI **Iэпщэ Заур,** экономист цIэрыIуэхэу **ГуэбэщIыкI Жантемыр, Шэшэн МуIэед, Джэрыджэ Хьэсэн**сымэ.

Ахэр зэгурыIуащ КъБР-м Адвокатхэм я палатэм и унафэщIым и къуэдзэ Бэрокъуэ Хьэсэн-Алий Iуэхур къызэрекIуэкIамкIэ щыIэ тхыгъэхэр иджу, судыр щекIуэкI Краснодар къалэм Адыгэ жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я зэзыгъэуIу советым и лIыкIуэу ягъэкIуэну. Абы къищынэмыщIауэ зэIущIэм хэтахэм къызэдащтащ УФ-м и Президентым, УФ-м и Прокурор нэхъыщхьэм, Краснодар крайм и Iэтащхьэм зэрызыхуагъазэ тхыгъэхэр.

ЗэзыгъэуIу советым хэтхэр етIуанэ Iуэхугъуэу зытепсэлъыхьар 131-нэ федеральнэ законыр КъБР-м щылэжьэнымкIэ гу зылъытапхъэхэмрэ абы и IуэхукIэ юрист **Бэрокъуэ Хьэсэн-Алий** УФ-м и Президентым и Администрацэм зэрыщыIамрэщ.

КъАХ-м и тхьэмадэ ХьэфIыцIэ Мухьэмэд къызэхуэсахэм хъыбар яригъэщIащ дызыхуэкIуэ мазэм и кIэхэм ирихьэлIэу «Адыгэ щIэнгъуазэ» тхылъышхуэм и презентацэ Налшык зэрыщекIуэкIынур. Абы ираще кIыну зэIущIэр къызэрагъэпэщ Дунейпсо Адыгэ Хасэм, Къэбэрдей Адыгэ Хасэм, Адыгэ жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм я зэзыгъэуIу советым.

ГЪУЩI Лацэ.

Ди къуэш республикэхэм

ЛэжьапIэншэхэр ягъэмащIэ

АДЫГЕЙ. ***ЦIыхухэр IэнатIэкIэ къызэгъэпэщыным, лэжьапIэншэхэм я бжыгъэр гъэмэщIэным ехьэлIа Iуэхугъуэхэм 2010 гъэм сом мелуани 130-м нэблагъэ Адыгейм тригъэкIуэдынущ.***

ИДЖЫБЛАГЪЭ Адыгейм и правительствэмрэ УФ-м Лэжьыгъэмрэ цIыхухэр IэнатIэкIэ къызэгъэпэщынымкIэ и федеральнэ къулыкъумрэ Iэ зытрадза дэфтэрым ипкъ иткIэ къэрал бюджетым къыхэкIыу субсидиеу сом мелуани 114,9-рэ республикэм къыIэрыхьэнущ. Программэр и кIэм нэсу гъэзэщIа хъун щхьэкIэ псори зэхэту сом мелуани 130-м нэблагъэ текIуэдэнущ. А Iуэхугъуэхэм республикэ бюджетым сом мелуан 14,5-рэ хухихынущ, - щыжаIащ Адыгейм ЦIыхухэр IэнатIэкIэ къызэгъэпэщынымкIэ и къэрал къулыкъу управленэм.

2010 гъэм къащта программэм хеубыдэ цIыху 500 IэщIагъэщIэхэм хуегъэджэныр, 2000-р жылагъуэ лэжьыгъэхэм, 1200-рэ хьэрычэтыщIэ Iуэху мыиным хэшэныр, нэхъыщхьэ, курыт IэщIагъэ щрагъэгъуэт еджапIэхэр къэзыуха цIыхуи 150-р стажировкэ ягъэкIуэну, нэгъуэщIхэри.

Урысейм щеджэну нэхъ къащтэ

АБХЪАЗ. ***Урысей Федерацэм и еджапIэ ищхъэхэм щIэтIысхьэну лъэIу тхылъ ятхащ Абхъазым и школхэр мы гъэм къэзыух еджакIуэу 100-м щIигъум.***

АБХЪАЗЫМ и цIыхухэр УФ-м и еджапIэ ищхьэхэм щIэтIысхьэну хуит зыщI программэр 1993 гъэм щыщIэдзауэ мэлажьэ. Абы ипкъ иткIэ экзаменхэр дагъуэншэу зыта студентхэр пщIэншэу ирагъаджэ, стипендиехэр ират, общежитхэм щIагъэтIысхьэ, куржыабхъаз зауэхэм хэкIуэдахэм я бынхэм льготэхэр яIэщ.

ХЬЭЩЫКЪУЕЙ Олег.

●Гъэлъэгъуэныгъэ

МафIэдзыр ягу къагъэкIыж

ТхакIуэ гъуэзэджэ МафIэдз Сэрэбий къызэралъхурэ мы гъэм илъэс 75-рэ зэрырикъум хуагъэхьэзырат выставкэ хьэлэмэт. Ар щагъэлъэгъуащ Мэлбахъуэ Тиморэ и цIэр зезыхьэ Лъэпкъ библиотекэм.

МАФIЭДЗЫМ и Iадакъэм къыщIэкIащ тхыгъэ купщIафIэ куэд. Абы и тхыгъэхэр къыгуэхыпIэ имыIэу епхащ лъэпкъым, адэжь щIыналъэм, зыхэпсэукI гъащIэм. Стендым щызэхуэхьэсат МафIэдзым и IэдакъэщIэкIхэр. Абыхэм ящыщщ «Мыщэ лъэбжьанэ», «Гъыбзэ хуэфащэт» романхэр, «ЩIакIуэ фIыцIэ», «Шыдыгъу», «ХьэщIэ махуэ», «ЩIалэгъуэм и зы гъуэгу», «Мыхъур» повестхэр, «Тхыгъэ къыхэхахэр» (томитI хъууэ), «Адыгэ мамлюкхэр», «Адыгэ хабзэ», «Межпоколенная трансмиссия традиционной культуры адыгских народов», «Обряды и обрядовые игры адыгов в XIX – начале XX века» тхылъхэр, езы тхакIуэ ахъырзэманым теухуауэ ятха тхыгъэхэри.

- Краеведческэ къудамэм мазэ къэс егъэхьэзыр выставкэхэр ди тхакIуэхэм, усакIуэхэм я махуэшхуэхэм ирихьэлIэу, - жиIащ къудамэм и лэжьакIуэ **Безыр Ленэ**. - МафIэдзым и творчествэм ди литературэм увыпIэшхуэ щеубыд, щIэджыкIакIуэхэм абы и тхыгъэхэм еджэну яфIэфIщ. Псом хуэмыдэу «Мыщэ лъэбжьанэ» романыр, «Адыгэ хабзэ», «Межпоколенная трансмиссия адыгских народов» тхылъхэр щIэх-щIэхыурэ щIалэгъуалэм щIаджыкI. Абы и IэдакъэщIэкIхэр бзэ дахэкIэ икIи къулейкIэ тхащ.

ЗЕЙ Динэ.

Дунейм щыхъыбархэр

ЕгъэфIэкIуа зэрыхъунум хоплъэ

Давос щекIуэкI зэIущIэм кърихьэлIахэр хоплъэ дунейпсо экономикэр егъэфIэкIуа зэрыхъуну щIыкIэм.

Кризисым къытримыгъэзэжын папщIэ, а гугъуехьхэр къызыхэкIа щхьэусыгъуэхэр щыуагъэншэу къэгъуэтын хуейщ. Апхуэдэ щхьэусыгъуэхэм ящыщ зыуэ къалъытэ биржэхэм щысондэджэрыныр псоми я дежкIэ мардэ зэрыхъуар. А Iуэхугъуэм фондхэм я рынок зэмылIэужьыгъуэхэм сабын тхъурымбэм ещхьу уасэр къыщегъэпщ. Ар щалъагъукIэ, ахъшэ хъумапIэхэм ядэIэпыкъ уу, абыхэм я активхэр, акцэхэр правительствэхэм ящэхун щIадзэри, нэгъуэщI IэнатIэм - облигацэхэм я рынокым - а «сабын тхъурымбэ» дыдэри щагъэпщын щIадзэ.

- «Сабын тхъурымбэ» нэхъ шынагъуэ дыдэр нобэ гъэпща щыхъуар фондхэм я биржэракъым икIи акцэхэм я рынокракъым, атIэ облигацэхэм я рынокращ. Зи гугъу сщIыр дунейм и къэрал псоми щIыхуэшхуэ зэрателъырщ. США-м и деж щыщIэдзауэ Европэм и къэралхэм я деж щиухыжу, дэтхэнэри а щытыкIэм итщ. А щIыхуэхэм дунейпсо экономикэм къыщагъэхъуфынущ гугъуехь ин дыдэхэр. Ар зэкъым тхыдэм къызэрыщыхъуар, - жеIэ Колумбием и университетым и профессор Хавьер Салам.

Давос щызэхуэсахэм къалъытэ икIэщIыпIэкIэ банкхэр нэхъ цIыкIу щIауэ инвестицэхэмкIэ хьэрычэтыщIэ Iуэхухэр абыхэм къагуэгъэщхьэхукIын хуейуэ.

УнафэщIу щытар ягъэкъуаншэ

Инджылызым и премьер-министру щыта Блер Тони дыгъуасэ къыщыпсэлъэн хуей хъуащ я къэралыр Ирак зауэм щIыхыхьа щхьэусыгъуэхэр зэхигъэкIын папщIэ правительствэм къызэригъэпэща комиссэ щхьэхуэм и пащхьэ.

Инджылызыр а зауэм хыхьэн х уэдэу Блер Тони иIа щхьэусыгъуэхэр премьер-министру щытам къигъэлъэгъуэн хуей хъуащ. Зи Iыхьлы Иракым щыхэкIуэдахэм жаIэ:

- Блер Тони иужь итащ езым и щхьэхуитыныгъэр дэ зы лъы ткIуэпс къытщIэмынэжых у ихъумэну.

Комиссэм ар егъэкъуаншэ Иракым къыпкърыкI террорист шынагъуэ цIыкIур иныщэу цIыхухэм къафIигъэщIу къэралыр залымыгъэкIэ зауэм зэрыхишамкIэ.

Лъэпкъ зэхэгъэжым и лъабжьэр

- Италием къэIэпхъуэхэр мыхъуамэ, апхуэдиз щIэпхъаджагъэ ди къэралым къыщыхъунутэкъым, - жеIэ а къэралым и премьер-министр Берлускони Сильвио.

Ар щызэхихым, оппозицэ партым щыщ, хэкур зрагъэбгынахэм я IуэхукIэ комиссар нэхъыщхьэ, Италием и парламентым и депутат Ливие Турко къэуIэбжьауэ къэрал унафэщIым пидзыжащ:

- Берлускони жиIэр зыкIи щIэмыуфа лъэпкъ зэхэгъэжщ, къэрал унэфэщIым къыжьэ дэкIыну къемыкIуу. Нобэ ди къэралым и экономикэр хуэныкъуэщ ди деж къэIэпхъуэхэм.

А зэдауэм щхьэусыгъуэ хуэхъуащ Каламбрие куейм и Розарно къалэм щыпсэухэмрэ абы хамэщI къиIэпхъукIауэ щылажьэхэмрэ гущIэгъуншэу зэрызэзэуар. А зэхэуэм цIыху 66-рэ уIэгъэ щащIащ: 30-р хамэщI къиIэпхъукIахэщ, 19-р полицейщ, 17-р Розарно щыщхэщ.

Мы махуэхэм

ЩIышылэм и 30, *щэбэт*

♦**Индием и щхьэхуитыныгъэм щIэбэну хэкIуэдахэм я фэеплъ махуэщ**

♦1930 гъэм ВКП (б)-м и ЦК-м и политбюром унафэ къищтат кулак хозяйствэхэр гъэкIуэдыным теухуауэ. Абы ипкъ иткIэ, цIыху мин 60 яукIыну, унагъуэ мини 150-рэ хэкум иращу яубзыху ат, ауэ яукIари хэкур зрагъэбгынари куэдкIэ нэхъыбэщ.

♦**Дыгъэр къыщIэкIащ сыхьэти 7-рэ дакъикъэ 24-м, къухьэжынущ сыхьэт 17-рэ дакъикъэ 14-м.**

♦**Махуэм и кIыхьагъщ сыхьэти 9-рэ дакъикъэ 50-рэ.**

ЩIышылэм и 31, *тхьэмахуэ*

♦**Белоруссием щIэныгъэм и махуэр щагъэлъапIэ**

♦1995 гъэм Европэм и Советым и Парламент Ассамблеем (ПАСЕ) Латвиер зыгуигъэхьащ, Европэм и Советым хэт къэрал 34-нэу.

♦ЩIышылэм и 31 - мазаем и 3-хэм Эр-Рияд (Саудей Хьэрып) щызэхэтынущ телекоммуникацэхэм я дунейпсо еплъыныгъэ.

♦ 1837 гъэм къалъхуащ тхыдэтх, тхакIуэ, журналист **КIашэ Адылджэрий.** 1872 гъэм дунейм ехыжащ.

♦ 1943 гъэм генерал-фельдмаршал Паулюс Ф. зи пашэ нэмыцэдзэр Сталинград и деж къанэ щымыIэу советыдзэм къыщиухъуреихьащ.

♦ 1996 гъэм къащтащ Къэбэрдей-Балъкъэрым ис лъэпкъхэм я бзэхэм зегъэужьыным теухуа къэрал программэр.

♦ **Дыгъэр къыщIэкIынущ сыхьэти 7-рэ дакъикъэ 23-м, къухьэжынущ сыхьэт 17-рэ дакъикъэ 15-м.**

♦**Махуэм и кIыхьагъщ сыхьэти 9-рэ дакъикъэ 52-рэ.**

Мазаем и 1, *блыщхьэ*

♦ 1995 гъэм Европэм и Советым Iэ щIадзын папщIэ къызэIуихащ лъэпкъ мащIэхэр хъумэнымкIэ Конвенцэр.

♦Мазаем и 1-5-хэм Венэ (Австрие) щызэхэтынущ наркотикхэр емыгъэщэнымкIэ дунейпсо советым и 97-нэ сессие.

♦ 1829 гъэм Нэгумэ Шорэ Налшык къыщызэIуихащ сабий нэхъ акъылыфIэхэм папщIэ еджапIэ.

♦ 1929 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэрым и хорыр къызэрагъэпэщащ.

♦ **Дыгъэр къыщIэкIынущ сыхьэти 7-рэ дакъикъэ 22-м, къухьэжынущ сыхьэт 17-рэ дакъикъэ 17-м.**

♦**Махуэм и кIыхьагъщ сыхьэти 9-рэ дакъикъэ 55-рэ.**

ПлIанэпэр зыгъэхьэзырар **ГЪУЩIО Зарифщ.**

Лъэпкъ Iущыгъэ:

Бгъэплъыщэмэ, мывэри зэгуоуд.

● ТекIуэныгъэ Иныр илъэс 65-рэ щрикъум ирихьэлIэу

Совет Союзым и ЛIыхъужь Тамбий Владимир

646-нэ фочауэ полкым и штабым ираджащ тIасхъэщIэх гупым и пашэ сержант Тамбий Владимир. Полкым и дзэ Iэтащхьэхэм нэмыщI абы щIэст генерал гуэри. Тамбийм къыжраIащ къалэнышхуэ и пщэм къызэрыдалъхьэр - и гупыр щIыгъуу Днепр зэпрыкIын икIи езыхэм яхуэзанщIэ псы Iуфэм бийм къаруэ щиIэр зыхуэдизыр къащIэу, рацэкIэ къатын зэрыхуейр.

- Ди кхъухьлъатэхэмрэ топхэмрэ нэхъ зэуэну щIыпIэхэр, псом хуэмыдэу Iэщэ щытыпIэхэр къэфхутэу абыкIэ хъыбар къыдвгъэщIэн хуейщ, - къагъэIущырт ар. - Упэлъэщын?

- Хуит сыфщI Iуэхум и ужь сихьэну!

- УмыпIащIэ, - пыгуфIыкIащ генералыр. - Уэ иджыри ущыгъуазэкъым а псори къэпщIа нэужьи къыппэщытым.

- Сыт щхьэкIэ, къэдгъэзэжынукъэ?

- Хьэуэ, адрей псы Iуфэм фыкъыщытIущIэнущ, - жиIащ унафэщIым.

- НтIэ, ныбжьэгъу генерал, абы щыгъуэ фэ фынызэпрыкIыху дыфпэплъэу дыщысынкъым. Дэ бийм фIэдубыдынщ фыныщитIысыкIыну щIыпIэр.

- ИкъукIэ фIыуэ къыбгуроIуэ, сержант, дызэрыпщыгугъыр. Ауэ?.. - генералыр зэуэ нэщхъей къэхъуащ.

- Сэ уэ бжесIэн хуейщ, уи гъусэнухэми ар яжеIэж, мыбы хэгъэзыхь зэрыщымыIэр, псэзэпылъхьэпIэу фи Iуэхур зэрыщытынур...

- АбыкIэ сэри си гупми укъыттемышыныхь.

- Гъуэгу махуэ, сержант, узыншэу Днепр адрыщI дыщызэхуэзэжыну сыщогугъ...

Кхъуафэжьеит IкIэ тIасхъэщIэххэр жэщым Днепр тохьэ. БгъуфIэщ, Iэуэлъауэншэщ ар, адрей Iуфэм нэр нэплъыс къудейщ. НэуфIыцIщхьэрыуэу бийм къиутIыпщ топышэхэм зэзэмызэ псыр къыдракIей... Езыхэм ялъэкI къамыгъанэу хьэнцэхэмкIэ псыр щIатхъу. Нэхъ здекIуэлIэфыну щIыпIэр къыхихыну тегъэхуэпауэ япэкIэ здэплъэм, Тамбийм игу къокIыж генералым къыжриIахэр, куэдкIэ къазэрыщыгугъыр къызыхэIукI и макъ щабэри и тхьэкIумэм къиIуэ зэпытщ. БгъуфIэщ, абрагъуэщ Днепр. Кавказым щежэх къуршыпс уэр цIыкIухэм яхуэдэкъым. “Балъкъыпс хэт емыфэнрэт, - зэуэ игу къокI Владимир. - Къысхуихуэжыну пIэрэ абы щыщ зы псы щIыIэ Iубыгъуэ исфыжыну?”

Зи Хэкур зигу къэкIыжа адыгэ щIалэм и сабиигъуэри и нэгу къыщIоувэж. Мес, шы гуартэхэр, Iэщ хъушэхэр щызэкIэщIэпхъа Дзэлыкъуэ хъупIэм и Iуащхьэ зэщIэгъэгъахэр. Езыр и анэ дэлъхум и шым тесу джабэ лъапэм ирожэ. Дамэ къытекIам хуэдэу, къуакIэбгыкIэхэр къызэренэкI, шууей ныбжьыщIэр кIэлъожэ, “кIэлъолъатэ” зы гухэхъуэ гуэрым. Уафэмрэ щIылъэмрэ щызэлъэIэсым щыIэ и насыпым.

Ар щисабиигъуэрт. Иджы и щIалэгъуэ дахэу ар шыгъажэм хэтт. Iуащхьэр зэхъурейуэ къажыхьауэ шу гупышхуэ шыгъэжапIэм тету ипщэкIэ зэрохь. Псоми я щIалэгъуэщ, псоми я лъы къэплъыгъуэщ. Зэрохь, къытежам къуажэм нэхъ пщащэ дахэу дэс Нафисэт гуэлмэдыныр зэрыритынур ящIэу. Нобэ Володя щыгъуазэщ и насыпыр здэщыIэм. Зыгуэрхэр абы къытежыну хэтщ. Иджыри къэс шхуэмылакIэр кIэщIу иIыгъамэ, ар егъэлалэ. Хуит хъуа пцIэгъуэплъым зеукъуэдий, и ныкъуэкъуэгъухэр жыжьэу къызэренэкIри, Iуащхьэм япэ нос...

Владимир автоматыр ирегъэкIуэтэкIри, и гуфIакIэмкIэ мэIэбэ. ИкIи шыгъажэм щытекIуэу Нафисэт къритыгъа гуэлмэдыным йоIусэ. Абы къыфIощI фIыуэ илъагъу хъыджэбзым Iуплъауэ.

Тамбийр щыгъуазэщ Къэбэрдей-Балъкъэрым фашистхэр зэрыщыIам, дэнэ щIыпIи хуэдэу, цIыху куэд зэрыщаукIам икIи и гур къыхоузыкI. “Дауэ фыхъуа си Iыхьлыхэр? Дауэ ухъуа, Нафисэт?” - жеIэри, автоматыр екъуз.

- Зыгуэр жыпIа, ныбжьэгъу командир? - къоупщI зауэлI Конев Тимофей.

- Адэжь щIыналъэр сигу къэкIыжащ.

ТIасхъэщIэххэр Днепр и адрыщI ныджэм Iуохьэ. ИтIанэ псым драгъэзых, къуацэчыцэ гуэрэнхэр къыщыкI щIыпIэ къалъыхъуэу. Абыхэм псынщIэу кхъуафэжьейхэр ныджэм дралъэфей, пабжьэм хагъапщкIуэ.

“Иджы Iуэхум щIыдодзэ”, - щыжаIэм, зэуэ умэзэхахэщ, нэмыцэ псалъэмакъ къызэхахри. Асыхьэтым кIыфIым къыхалъагъукI псы Iуфэм бий зауэлIищ къызэрекIуэлIар. Зыгуэрхэр нэщхъыфIэу зэжраIэурэ, абыхэм загъэщхъауэ псым хъы къыхахыжырт. Тамбийм и гупым ахэр макъыншэу яукI икIи замыIэжьэу я япэ къалэным, бийм и Iэщэхэр здэщыт щIыпIэхэр къэхутэным, щIадзэ.

Нэху здэщым полкым и унафэщIым хъыбар ирагъащIэ.

- Псы Iуфэм зыщывгъэбыди, - жеIэ абы, - сыхьэт зыбжанэкIэ зыфIыгъ.

- ТлъэкI къэдгъэнэнкъым.

Куэд дэмыкIыу ди топхэм къэуэн ирагъажьэ, бийм лъапсэрыхыр къыхуагъакIуэу. Адрейхэми Днепр къызэпрыкIын щIадзэ. Тамбийм и гупри щыскъым, псым къытехьа совет зауэлIхэр пулеметышэкIэ щIэзыхъумэну хэт бийхэм я щIыбым дыхьэурэ зэтраукIэ. Зэ зы щIыпIэм, зэ адрейм къыщыхутэурэ, фашистхэр ягъэгужьей икIи куэд щтапIэ ихьэжынхэу зэрохьэжьэ. Арат тIасхъэщIэххэри зыхуейр: нэмыцэм къагъэна щIытIыр яубыд, езыхэм шэр къемэщIэкI хъуати, щIэпхъуэжахэм къагъэна пулеметхэмкIэ уэныр яублэ.

Куэд дэмыкIыу фашистхэм къагуроIуэ псы Iуфэм къыщитIысыкIахэр зэрымащIэр. Iуэхур ягъэзэкIуэжын папщIэ Тамбийм и гуп цIыкIур къаухъуреихь...

“Бий икIуэтам къебгъэрыкIуэжын щIидза нэужь, Тамбий Владимир, зауэлI ахъырзэман зыбжанэ фIэкIа щIымыгъуу, куэдкIэ езыхэм нэхърэ нэхъыбэ нэмыцэхэм къэмылэнджэжу яфIиIыгъащ яубыда щIы кIапэр...

Бийм къаруущIэ кърищалIэурэ хэнейрэ къебгъэрыкIуащ, ауэ сержант Тамбиймрэ абы и гъусахэмрэ фашистхэр ирахужьэжурэ къыздикIам нэс яхужырт, езыхэм яубыда зэуапIэри зыIэщIагъэкIакъым”, - апхуэдэу итт Москва ягъэхьа тхылъым.

Ди тIасхъэщIэх хахуэхэр толъкъуныр зыпэмылъэщ къыр быдэу бийм пэщIэтащ. Фашист куэди Iисраф ящIащ. Ауэ езыхэми ящыщу тIу къаукIат, Тамбийр уIэгъэ ящIат. Лъыр зэрыщIэкIыр, къаруушэ зэрыхъур зыхищIэрт, итIани абы пулеметыр игъэлъалъэ зэпытт. “Фэ фщIыжа Iэщэщ, бзаджэнаджэхэ, фызыукIыжыр... ФыкъакIуэ, фи ажалым фыкъыхуеблагъэ!” - арат Владимир бийм жриIэну игъуэтыр.

Арыххэу “Ура!” лъэщым псы IуфэмкIэ зыкъыщеIэт. Дыдейхэр къэсат...

155-нэ фочауэ дивизэм и зауэлIхэм Днепропетровск яубыдыж. А махуэ дыдэм уIэгъэ хьэлъэ мэхъу Тамбий Владимир.

Дохутыр Iэзэхэм абы и гъащIэр хуахъумащ, ауэ и зы лъакъуэр памыхыу хъуакъым.

1944 гъэм мазаем и 22-м Тамбий Владимир Георгий и къуэм къыфIащ Совет Союзым и ЛIыхъужь цIэ лъапIэр.

Зауэ нэужьым ар щыпсэуащ Армавир. “СыникъуэдыкъуэщI” жиIэу ар тIысыжакъым, хузэфIэкI ищIэу цIыхухэм яхэтт, абыхэми фIыуэ къалъагъурт.

1981 гъэм Тамбийр дунейм ехыжащ. Ауэ ноби абы и фIыщIэр кIуэдакъым, и гъащIэ дахэр, и лIыхъужьыгъэр ныбжьыщIищэхэм щапхъэу къахуэнащ.

ХЬЭФIЫЦIЭ Мухьэмэд.

● Спорт

НыбжьыщIэхэр утыку йохьэ

БэнэкIэ хуитымкIэ КъБР-м пашэныгъэр къыщыхьынымкIэ ныбжьыщIэхэм я зэпеуэ Шэджэм спорт комплексым щIышылэм и 23-24-хэм щекIуэкIащ. А махуэхэм зэхэта адрей спорт зэпеуэхэми хуэдэу, абы зи зэфIэкI щызыгъэлъэгъуахэми кIэлъыплъахэми ар куэдрэ ягу къызэрагъэкIыжынум шэч хэлъкъым.

РЕСПУБЛИКЭМ къыщеса уэсышхуэм электрокъару зэрыкIуэ кIапсэхэр зэпиудат икIи цIыхухэм уэздыгъэрэ псырэ ямыIэу къигъэнат. Апхуэдэ щытыкIэм щхьэкIэ къэмынэу зэпеуэр зэхэтащ.

Я хьэлъагъ елъытауэ бэна гупым я деж щытекIуащ бахъсэндэсхэу Къардэн Ашэмэз, Ташу Къазбэч, ДыщэкI Владисларвэ Багъ Аслъэнрэ, ХьэтIэхъущыкъуей щыщ Тезадэ Мурат, Тэрчым и лIыкIуэхэу Гувэжыкъуэ Хьэсэн, Шэрий Амиррэ ВэрылI Астемыррэ, Налшык щыщ бэнакIуэхэу Мусукаев Исмэхьилрэ ШэрыIужь Азэмэтрэ, апхуэдэуи щхьэлыкъуэдэс ХьутIэ Ахьмэд сымэ. Ахэр хэтынущ щIыналъэм щекIуэкIыну зэхьэзэхуэм.

КЪЭМБЭЧОКЪУЭ Идар.

Тунисым кIуэну пIэрэ?

Урысей Федерацэм футболымкIэ и ныбжьыщIэ командэ къыхэхам щIышылэм и 30-мрэ мазаем и 3-мрэ Тунисым ныбжьэгъугъэ зэIущIитI дригъэкIуэкIынущ.

КОМАНДЭ къыхэхам ирагъэблэгъахэм ящыщщ «Спартак-Налшыкым» и щIалэгъуалэм нэгъабэ яхэта иджы гуп нэхъыщхьэм хагъэхьа гъуащхьэхъумэ Плиев Заурбий.

ИджыблагъэНалшык дэт «Ладья» шахмат-шашкэ клубым шахматымкIэ къалэдэс школакIуэхэм я еянэ спартакиадэ щекIуэкIащ.

Къалэдэсхэр зэпоуэ

НАЛШЫК дэт курыт школхэм я зэхьэзэхуэм ныбжьыщIэхэм я деж япэ гуп увыпIэр къыщахьащ школ № 9-м и еджакIуэхэм, абыхэм къакIэлъокIуэ лицей №2-мрэ школ №30-мрэ я шахматист ныбжьыщIэхэр. Хъыджэбз цIыкIухэм я гуп зэпеуэм пашэ щыхъуащ школ №9-м и гъэсэнхэр, лицей № 2-р етIуанэщ, школ №13-м и еджакIуэхэр ещанэщ.

ЩIалэ цIыкIухэм я щхьэзакъуэ зэпеуэм школ №9-м и еджакIуэ Анахаев Исмэхьил къыпэлъэщын къахэкIакъым. Лицей №2-м щыщ Бекъалды Къамболэт етIуанэщ. Абы къыкIэлъокIуэ школ №9-м и гъэсэн Берсиров Ислъам.

Хъыджэбз цIыкIухэм я зэхьэзэхуэм увыпIэхэр мыпхуэдэу щаугуэшащ: Щыхьмырзэ ФатIимэ (школ №9), Эдильсултановэ Залинэ (лицей №2), Ламие Идрисэ (гимназие№13).

КЪЭХЪУН Бэч.

Амман къыщыдэкIа «Адыгэ щIэнгъуазэм» теухуа хъыбар фэдгъэщIауэ щытащ. Тхыдэр къызэрабж пIалъэм ипэ къихуэ илъэс минипщIым къыщыщIэдзауэ лIэщIыгъуэ дызэрытым нэсыхункIэ къызэщ Iригъэубыдащ тхылъи 8 зыгъэхьэзыра профессор Мамсыр (Бацэжь) Мухьэмэд-Хьэр.

Бацэжь Мухьэмэд-Хъер и тхыдэ щIэнгъуазэ

ИДЖЫ тхылъыр зытхам теухуауэ.

КъызыхэкIа лъэпкъым, унагъуэм теухуауэ Iэрытх (документ) Бацэжьым иIэщ. Ар Джылахъстэнейм щыIэ Абей къуажэм Хъыдзэдж Жанхъуэт щитхащ. Iэрытхым итыр зэрыпэжымкIи жылэм щыщ лIиплI щыхьэт техъуэжу я Iэхэр щIэдзыжащ. Абы итщ унагъуэм илъабжьэри и щхьэкIэри. Ахэр къэбэрдей адыгэщ, Иорданым щыIэпхъуар 1900 гъэращ.

Бацэжь Мухьэмэд-Хъер 1937 гъэм Амман къалэ къыщалъхуащ. Абы и анэ Батырдэгу Аминэ Сирием щыщ Быр Хьэджэм къуажэм 1902 гъэм къыщалъхуащ. Мухьэмэд-Хъеррэ абы и щхьэгъусэ Къандур Исмэтрэ зы щIалэрэ зы хъыджэбзрэ (Нартрэ Тамарэрэ) зэдапIащ.

Мухьэмэд-Хъер курыт еджапIэр Амман къыщиухащ, щIэныгъэ нэхъыщхьэр Иорданым, Мысырым, Америкэм щызригъэгъуэтащ. ЕджапIэ нэхъыщхьэхэм зэрыщрагъаджэр егъэфIэкIуэным ар телэжьыхьащ илъэс 25-кIэ. Политикэ Iуэхум хыхьэн хуей хъури, 1980 - 1990 гъэхэм щIалэгъуалэ, спорт IуэхухэмкIэ министру лэжьащ. А IэнатIэм пэрытыху абы куэд зэрыхузэфIэкIаращ Иорданым спорт Iуэхум зегъэужьыным илъабжьэр Бацэжьым и деж къыщежьэу къыщIалъытэр. И къалэн нэхъыщхьэм нэмыщIауи, цIыхубэ зэхэтыкIэр егъэфIэкIуэным жыджэру хэлэжьыхьащ: цIыхубзым и щIыхьыр хъумэным, щIэблэр гъэсэным, нэхъыжьым пщIэ хуэщIыным, узыншагъэм зэран хуэхъу хабзэ мыхъумыщIэхэм ебэныным, тхьэмыщкIэхэм ядэIэпыкъуным, нэгъуэщIхэми теухуа куэд абы хузэфIэкIащ.

Ар Ныб Хасэм хэлIыфIыхьащ, пIалъитIкIи тхьэмадэу щытащ. Иужьрей лъэхъэнэм тхэным зритри, зи гугъу тщIы тхылъхэр томи 8 хъууэ къыдигъэкIащ, абыхэм иджыри томитI къыпищэну и мурадщ.

Япэ томым и къыщIэдзапIэр къыдэIэпыкъуахэм, Iуэхур къыдэзыIыгъахэм яхуэгъэза фIыщIэ псалъэщ. Бацэжьым къребжэкI къыдэIэпыкъуахэм я цIэхэр, ахэр зыщыщхэр жеIэ, хэлъхьэныгъэу хуащIари къегъэнаIуэ. Абы тхылъеджэхэм яжреIэ и лэжьыгъэр щIэнгъуазэ (энциклопедие) дыдэу зэрыщымытыр, атIэ адыгэ лъэпкъым и тхыдэм и лъэхъэнэхэр къызэщIэкъуэным зэрытегъэщIар.

Мухьэмэд-Хъер зэрыжиIэмкIэ, тхылъми, журналми, архив тхыгъэхэми 2500-рэ къигъэсэбэпащ. Ахэр бзэ 20-кIэ тхащ. Архив документхэр 1500-м щIегъу, урыс, инджылыз, тырку, хьэрып хъумапIэхэм къыхихащ ахэр.

- Тхылъыр инщ, щыуагъэхэр тIэщIэкIагъэнущи, мыбыхэм еджэнухэм дащогугъ, мыщхьэхыу къыджаIэну, - пещэ тхыдэтхым, - етIуанэ къыдэкIыгъуэм ахэр хэмытыжу тхылъхэр дунейм къытехьэн папщIэ.

Адыгэхэр зэрызэбгрыдзам къыхэкIыу, ахэр урысыбзэкIэ, инджылызыбзэкIэ, тыркубзэкIэ, хьэрыпыбзэкIэ, нэмыцэбзэкIэ, франджыбзэкIэ мэпсалъэ. Аращи, Бацэжьым и гуращэщ, и тхылъхэр а бзэхэмкIэ зэдзэкIауэ къыдигъэкIыныр. Апхуэдэ лэжьыгъэр къалэн зыщызыщIын щыIэмэ, щIэныгъэлIым гурыIуэ хъунущ.

Япэ тхылъым щIэныгъэлIым щызэпкърех мыпхуэдэ Iуэхугъуэхэр:

1. Мывэ лъэхъэнэмрэ Кавказымрэ.
2. Тхыдэм и къежьапIэм ирихьэлIэу Кавказым щыпсэуа лъэпкъхэр.
3. Тхыдэм и къежьапIэм щыгъуэ адыгэ лъэпкъым и гъунэгъуу Кавказым щыпсэуа лъэпкъхэр.
4. Адыгэ лъэпкъыр курыт лIэщIыгъуэхэм къыщыщIэдзауэ епщыкIубгъуанэ лIэщIыгъуэм нэсыхункIэ.
5. Адыгэ лъэпкъым и къежьапIэмрэ ар къызытехъукIамрэ.
6. Адыгэ лъэпкъхэм цIэуэ зэрахьэу щытар.
7. Адыгэхэм я щIыналъэр зыхуэдар.
8. Адыгэбзэр.
9. Адыгэм и диныр.
10. Адыгэ цIыхур адрей цIыхухэм къазэрыщхьэщыкIыр.

ЕтIуанэ тхылъыр IэщIагъэхэмрэ щэнхабзэмрэ нэхъ тегъэщIащ:

1. ЩIым епха Iуэхухэр.
2. IэщIагъэхэр.
3. Сатур.
4. Адыгэ лъэпкъ зэхэтыкIэр демократиер и лъабжьэу къызэрыхъуар.
5. ЦIыхубэ зэхэтыкIэр.
6. Политикэм епха хабзэхэр.
7. ХеящIэхэр (судыр).
8. Еджэныгъэмрэ гъэсэныгъэмрэ.
9. ЩIэныгъэр.
10. Ухуэныгъэр.
11. Щэнхабзэмрэ литературэмрэ.
12. Псалъэжьхэр.
13. АдыгэлIымрэ адыгэшымрэ.
14. Спортыр.
15. Адыгэ шхыныгъуэхэр.
16. Лъэпкъ IуэрыIуатэр.

Ещанэ тхылъым щIэныгъэлIым къыщепщытэ адыгэ лъэпкъыр зыхэта зауэхэр. Ахэр сэтей къищIын щхьэкIэ, мы къэкIуэну Iуэхугъуэхэр джын хуейуэ къилъытащ:

1. Адыгэ лъэпкъым къезэуахэр пасэрей зэманым (ди эрэм ипэм) къыщегъэжьауэ XIX лIэщIыгъуэм нэсыхункIэ.
2. Адыгэ лъэпкъыр зыхэта зауэхэр пасэрей зэманым япэ къихуэ илъэс 700-м къыщегъэжьауэ VI лIэщIыгъуэм нэсыхункIэ.
3. Адыгэ лъэпкъыр зыхэта зауэхэр VII лIэщIыгъуэм къыщегъэжьауэ XV лIэщIыгъуэм нэсыхункIэ.
4. XVI - XVIII лIэщIыгъуэхэм зыхэта зауэхэр.
5. XIX лIэщIыгъуэм Урысейм кърищIылIа зауэр.
6. ХьэкIэкхъуэкIагъэу урысыдзэм зэрихьам щыхьэт техъуэхэр.
7. Кавказыр, адыгэхэр зэрыс щIыналъэхэр къэзэуным ехьэлIа политикэр.
8. Гъэрхэр, лIыжь-фызыжьхэр, сабийхэр укIыныр зауэм зэрыщекIуэкIар, уз зэрыцIалэ къахыхьэныр, лъэпкъыр гъэмэжэлIэныр зэуэкIэм и Iэмалу къызэрагъэсэбэпар.
9. ГъэпцIагъэр, хьэгъэщагъэр игъэдурысу, муслъымэн диныр зэригъэхьэрэмар.
10. И политикэр дахэу къэзыгъэлъагъуэ тхакIуэхэр, журналистхэр, политикхэр къызэригъэсэбэпар.

Адыгэр Хэкум икIынымрэ къинэнымрэ хэдэн хуей щIэхъуам и пэжыпIэр зэхэгъэкIа хъун щхьэкIэ, тхыдэтхым егъэнаIуэ:

1. Адыгэ лъэпкъыр Iэпхъуэшэпхъуэным зэрыхущытар.
2. И бжыгъэр зыхуэдизар, Хэкум къинар.
3. Адэжь щIыналъэр ирагъэбгынэным теухуауэ ялэжьа щIэпхъаджагъэхэр.
4. Кавказым имыкIын щхьэкIэ бэнэныгъэу ирагъэкIуэкIар.

Адыгэхэр къэрал 45-м зэрыщыпсэур къилъытэу, щIэныгъэлIым зэхегъэкI ахэр щыIэпхъуа илъэсхэмрэ здэIэпхъуамрэ. Абы щхьэкIэ ироплъэ 1560 - 2008 гъэхэм кърихубыдэу Тырку пащтыхьыгъуэм Iэпхъуа адыгэхэм я псэукIэм. Тырку щIыналъэхэм адыгэр зэрытрагуэша щIыкIэр, 1864 - 1924, 1924 - 2008 гъэхэм а къэралым щыхэхэс ди лъэпкъэгъухэм я гъащIэмрэ IуэхущIафэхэмрэ къепщытэ.

Тыркум и закъуэкъым абы къищтэр, атIэ Мысырым, Сирием, Иорданым, Палестинэм, Ливаным, Иракым, Йеменым, Сауд Хьэрыпым, Ливием, Тунисым, Алжирым, Суданым щыпсэухэми топсэлъыхь. Мы псори еплIанэ тхылъым итщ.

Бацэжь Мухьэмэд-Хъер «Адыгэ щIэнгъуазэм» и етхуанэ тхылъыр щхьэхуэу хухихащ Иорданым щыпсэу адыгэхэм.

Адыгэхэр Иорданым щынэсам ар зытехьа щIыналъэр Урым (Рим) пащтыхьыгъуэм къыщIэныжарэ езыр щымыIэжу, хьэрып губгъуэрысым (бедуиным) къыхуэнэжарэ и махъшэ хъупIэу ирихьэлIащ. Хьэрыпым щIыри псыри зейр сэращ жиIащ, адыгэм ахэр Тхьэшхуэм цIыхум къыхуигъэщIащи, къэзыгъэсэбэпыращ зейр жиIащ. Я лэпс зэхэвэхункIэ зэныкъуэкъуащ, зэзэуащ. А тIум я зэхуаку къыдэхъуа зауэ-банэхэми теткхыхьащ Бацэжьыр. Адыгэхэм къалъыса лейр иордан пащтыхьхэм къагурыIуэу, фIыуэ хуащIари ящымыгъупщэу зэрыщытар зэпкърех Бацэжьым. ЩIыналъэм ис хьэрып усакIуэхэр, тхакIуэхэр адыгэ лъэпкъым зэрыхущытами дыщегъэгъуазэ.

Иорданым кIуа адыгэр япэм щIым, пхъэм, гъущIым, уней псэущхьэм, сатум нэхъ епхауэ щытамэ, 1921 - 1951 гъэхэм дзэм къулыкъу щыщIэным я Iуэхур нэхъ теухуа зэрыхъуари къегъэлъагъуэ.

Ижь зэманым лъэпкъ щIэныгъэр анэмрэ адэмрэ, итIанэ нэхъыжьхэр щызэхуэс хасэхэм, хьэщIэщхэм къапкърыкIыу зэрыщытам топсэлъыхь тхыдэтхыр. Адыгэр Иорданым къызэрихутэу, и щIэныгъэм къызэрыпищэн Iэмалу къигупсысар хьэрыпыбзэр «мыдрисэ» жыхуэтIэхэм щызэрагъэщIэнырщ. Ар къэзыухам нэгъуэщI щIыпIэ и щIэныгъэм щыпищэрт. 1921 - 1946 гъэхэм къэралым еджапIэхэр щызэфIыхьащ. Иорданым мыдрисэхэри щыIэжакъым, пэщIэдзэ, курыт еджапIэхэр къызэIуахащ. Абыхэм къыкIэлъыкIуэу еджапIэ нэхъыщхьэхэр щаухуащ, щIэныгъэм и къудамэ псори щаджу. А университетхэм адыгэм бжьыпэр зэрыщаубыдам тхыдэтхыр зэпкърыхауэ тотхыхь, щIэныгъэм и бэкъуэкIэхэм щыгъуазэ дыхуещI.

ЩIэнгъуазэм и зы Iыхьэр Мухьэмэд-Хъер адыгэбзэм триухуащ. Адыгэбзэр езыхэр зэрызэпсэлъэн бзэуэ, хьэрыпыбзэр зыхэсым зэрепсалъэ бзэ етIуанэу къызэрищтам, анэ-адэми Хасэхэми я къарур зэрыпэмылъэщар, быным адыгэбзэр щрамыгъэгъупщэным, нэгъуэщIхэми я гугъу здищIым нэрылъагъу къохъу Иорданым ис адыгэхэм я бзэм хэщIурэ зэрыкIуэр.

1878 - 2006 гъэхэм адыгэ хабзэ зехьэкIэм зэхъуэкIыныгъэу игъуэтам теухуауэ езы Бацэжьым иригъэкIуэкIа къэхутэныгъэр ди пащхьэ кърелъхьэ. А къэхутэныгъэр хьэгъуэлIыгъуэм нэхъ тещIыхьащ. Абы наIуэ къещI хабзэхэм щыщу къэнари хэкIари. ЩIым, гъавэм ехьэлIауэ щыта хабзэхэми тотхыхь, ахэр зэрыкIуэдыжри жеIэ, щIэкIуэдыжым и щхьэусыгъуэхэри кърибжэкI. ХьэдэщIэлъхьэным ехьэлIа хабзэхэри зэпкърех, ар ижьым зэращIу щытар, абы зэхъуэкIыныгъэу игъуэтар кърегхэкI. Мы тхыгъэхэмкIи щIэныгъэлIым къыдгурегъаIуэ Иорданым ис адыгэм и лъэпкъ хабзэр зэрыIэщIэкIыр, зыхэсым и хабзэр къызэрищтэр.

Еханэ томыр япэ ит томхэм я гуэдзэнщ. Абы итщ адыгэм теухуа, бзэ куэдкIэ тха архив документхэу къигъуэтари, щIыри политикэри зыгъэнаIуэ картэхэри. Абыхэм къызэщIакъуэ илъэс 2500-кIэ хьэрыпыбзэкIэ, инджылызыбзэкIэ, урысыбзэкIэ, франджыбзэкIэ, тыркубзэкIэ, нэгъуэщIыбзэкIи ятхар. Адыгэ тхыдэм къыщыхъуа къэхъукъащIэ нэхъ ин 760-рэ хуэдиз къыхигъэщащ щIэныгъэлIым.

БАЦЭЖЬ Мухьэмэд-Хъер зытепсэлъыхь псоми утемызашэу укъоджэ, Iуэхугъуэхэр зэкIылъыхьауэ зэпегъэувэри. Тхылъеджэр зыщIэупщIэнур ещIэри, абы и жэуапыр адрей къэнэжа томхэм гурыIуэгъуэу щретыж, фIыцIэри хужьри наIуэу дегъэлъагъуф.

КЪАЛМЫКЪ Аднан.

● Май куей

Сэрымей махуэшхуэм зыхуагъэхьэзыр

Мазаем и 14-м Май къалэ и утым щагъэлъэпIэнущ чыристанхэм хабзэу къадекIуэкI сэрымей (масленица) махуэшхуэр. Ар дахэу икIи гукъинэжу ирагъэкIуэкIынущ щIыпIэ администрацэм щэнхабзэмкIэ, узыншагъэмкIэ, щIалэгъуалэ IуэхухэмкIэ я къудамэхэм. Мыр къызэзыгъэпэщхэм я мурадщ концерт, спорт зэхьэзэхуэхэр, лъэпкъ джэгукIэхэр, нэгъуэщIхэри къагъэсэбэпу цIыхухэм я нэгу зрагъэужьыну.

Май куейм сабий творчествэмкIэ и центрым и лэжьакIуэхэм а махуэм къызэIуахынущ «ЩIыбым дэт лъэщапIэ». Мэкъум, пхъэм, нэгъуэщIхэми хьэпшып цIыкIухэр къыхэзыщIыкIыф цIыху IэпщIэлъапщIэхэм Iэмал яIэнущ саугъэту ятын гуэрхэр абдеж щащIыну. Сэрымей зэхыхьэр яухынущ мэкъум къыхэщIыкIа хьэнцэгуащэр ягъэсыжынымкIэ. Гъатхэм зэрыпежьэм и зы нэщэнэщ ар.

Махуэшхуэм папщIэ япщэфIыну ерыскъыхэр мы Iуэхум хэтынухэм ирагъэшхынущ.

ЮРЧЕНКО Наталье.

Дзэ къулыкъур - контрактIэ

●Гу зылъытапхъэ

Дзэм контрактIэ къулыкъу щащIэн папщIэ Налшык къалэм и дзэ комиссариатым къыхех зи ныбжьыр илъэс 20-м щыщIэдзауэ илъэс 40-м нэс цIыхуу запасым щыIэхэр.

Абыхэм лэжьапщIэу иратынущ сом мин 25-рэ, нэхъыби.

Дзэ къулыкъур контрактIэ езыхьэкIыну хуейхэм Налшык къалэм и комиссариатым зыхуагъазэ хъунущ мы адресымкIэ: *Красноармейскэ уэрам, 26, пэш 24. Телефоныр: 44-10-83.*

Тхыгъэр зейм теухуауэ

Къалмыкъ Аднан Умар и къуэр Сирием щыщ Хъэнасир къуажэм 1944 гъэм къыщалъхуащ. Абы пэщIэдзэ еджапIэр къыщиуха иужькIэ, Хьэлэб къалэ дэт колледжым и щIэныгъэм щыпещэ.

1977 гъэм и Хэкум къигъэзэжащ. КъБКъУ-м филологиемкIэ и институтым адыгэбзэмрэ литературэмкIэ и къудамэр къиухыжри, Налшык и курыт школхэм егъэджакIуэу щылэжьащ.

Мы зэманым Къалмыкъ Аднан «Адыгэ псалъэ» газетым и корреспондентщ. Абы и Iэдакъэ къыщIэкIащ зы усэ тхылъ, хамэ къэрал щыпсэу адыгэ тхакIуэхэм хьэрыпыбзэкIэ ятха тхыгъэхэр адыгэбзэкIэ зэредзэкI.

Апхуэдэ зращIэр Уэхъутэ Александр хуэдэкъым

● Абы дегъэпIейтей

ЩIДАА-м и академик Уэхъутэ Александр Гаагэ (Голландие) ООН-м къыщопсалъэ. *2001 гъэ*

И хъыбар зэхэзыхыр игъэуIэбжьу, щэхуу яIуатэми, хуабжьу яхужымыIэу, Iуэхум и пэжыпIэми тэрэзу куэд щымыгъуазэу мазитху хъуауэ Краснодар къалэ дэт СИЗО-м щаIыгъщ ЩIэныгъэхэмкIэ Дунейпсо Адыгэ Академием и академик, Урысейм и меценат нэхъыфIхэм ящыщ зы, «Урысейм и цIыху пажэхэр» дамыгъэ лъапIэр зыхуагъэфэща, апхуэдэ фIэщыгъэцIэм щIэт щIэнгъуазэ тхылъми зи цIэр иратха, адыгэ жылагъуэ лэжьакIуэ икIи псапащIэ цIэрыIуэ Уэхъутэ Александр Жамырзэ и къуэр.

Си гугъэкъым «Адыгэ псалъэм» и щIэджыкIакIуэхэм ар егъэцIыхужын хуейуэ, ауэ псоми ягу къэзгъэкIыжынут Александр лъэпкъ жылагъуэ гъащIэм хилэжьыхьамрэ Iуэхуу зэфIигъэкIахэмрэ. И фейдэ зыхэлъыр япэ иригъэщын дэнэ къэна, щхьэхуещагъэ жыхуаIэр Уэхъутэм и дуней тетыкIэм зы мэскъалкIэ епхьэлIэнкIэ Iэмал имыIэу къызэрыгъуэгурыкIуэм щымыгъуазэ ди лъэпкъэгъухэм (хэхэсми хэкурысми) яхэткъым.

Александр ящыщщ дунейпсо адыгэ лъэпкъ жылагъуэ зэщIэхъееныгъэм щыпэрытхэм. ЛIэщIыгъуэ блэкIам и 90 гъэхэм Урысей Федерацэм юстицэмкIэ и министру, Дунейпсо Адыгэ Хасэм и япэ президенту щыта Къалмыкъ Юрэ и гъусэу ар лэжьащ, ДАХ-м и генеральнэ секретарь IэнатIэр ирихьэкIыу. Илъэс зыбжанэ дэкIа иужь, Уэхъутэ Александр УФ-м щыпсэу адыгэхэм я лъэпкъ-щэнхабзэ автономие къызэригъэпэщащ икIи Iэмал нэхъыбэ иIэ хъуащ дуней псом щикъухьа и лъэпкъэгъухэм хуэгъэза IуэхуфI куэд зэфIихыну, зыдэIэпыкъумрэ зылъэIэсымрэ я бжыгъэм хигъэхъуэну.

ДАХ-м и генеральнэ секретару щыщытам, 1997 гъэм ар хэтащ ООН-м и 53-нэ Зэхыхьэшхуэу Женевэ (Швейцарие) щекIуэкIам, Хэкум (Урысей Федерацэм) щыпсэу адыгэхэми адэжь лъахэр залымыгъэкIэ зрагъэбгынауэ дуней псом щикъухьа ди лъэпкъэгъухэми я щэнхабзэ лъапIэныгъэхэр зыхуэдэмрэ ахэр кIуэдыпэнкIэ шынагъуэ зэрыщыIэмрэ тепсэлъыхьу. Иужьрей илъэс 20-м Уэхъутэм и мылъкукIэ къыдэкIауэ дунейм къытехьащ тхылърэ документальнэ фильму зыкъом, хэкум къэзыгъэзэжа куэдым ядэIэпыкъуащ зыхуей хуэзэу, я Iуэху зэтеублауэ лъахэм изэгъэжынымкIэ. Иужьрей илъэс ныкъуэм ар зыхэт бэлыхьхэр къылъыкъуэкIын ипэ къиихуэу, Уэхъутэ Александр зэфIигъэкIа Iуэху иину къыхэгъэщыпхъэщ ЩIэныгъэхэмкIэ Дунейпсо Адыгэ Академием и зи чэзу илъэс зэхыхьэшхуэр 2009 гъэм шыщхьэIу мазэм и 26-28 махуэхэм Хьэбэз (КъШР) къызэрыщызэригъэпэщар, Кавказ Ищхъэрэм щыIэ щIэныгъэлIхэм я форумыр зыхуей хуэзэу, Iэтауэ екIуэкIынымкIэ и гуащIэ зэремыблэжар.

2009 гъэм фокIадэм и 2-м пцIы къыкIэралъхьэу, залымыгъэ кърахыу Iэпхлъэпх ящIу и унэ бжэIупэм къыIуаша Уэхъутэ Александр и щхьэ кърикIуам и хъыбар зэрызэхахрэ, абы зэрыдэIэпыкъунум и Iуэху зэрахуэ Дунейпсо, Къэбэрдей Адыгэ Хасэхэм я тхьэмадэхэм, хуэмыфащэу лей зытехьа ди лъэпкъэгъу щIалэм и дуней тетыкIэмрэ IуэхущIафэхэмрэ къэзыIуатэ тхылъхэр (характеристикэ), Краснодар мызэ-мытIэу ятхащ. Апхуэдэщ, псалъэм папщIэ, фокIадэм и 4-м Къэбэрдей Адыгэ Хасэм къыбгъэдэкIыу а жылагъуэ зэгухьэныгъэм и тхьэмадэ ХьэфIыцIэ Мухьэмэд Краснодар къалэм и УВД-м и следственнэ комитетым хуигъэхьар, Уэхъутэм и Iуэхум щыхэплъэ Краснодар и Октябрьскэ район судым ДАХ-м и тхьэмадэ Ажахъуэ Къанщобий зэрызыхуигъэза лъэIу тхылъыр (дыгъэгъазэм и 22-м ятхащ).

Нэгъабэ жэпуэгъуэм и 3-м Дунейпсо Адыгэ Хасэм и VIII Зэхуэсышхуэр Мейкъуапэ щызэхэтам, Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ, ЩIДАА-м и вице-президент, «Адыгэ псалъэ» газетым и редактор нэхъыщхьэ ХьэфIыцIэ Мухьэмэд и гугъат Уэхъутэ Александр и щхьэ кърикIуа залымыгъэм, пцIы къыкIэралъхьэу зэрагъэтIысам, ар адыгэ жылагъуэм гулъытэншэу къигъанэ зэрымыхъунум теухуауэ зэхуэсым къыщыпсэлъэну, ауэ а зэманым ирихьэлIэу Iуэхур къызэрекIуэкIам и пэжыпIэм щхьэтечу ущымыгъуазэмэ (ауэ щыхъукIи Александр зэрымыкъуаншэм зыми шэч къытрихьэртэкъым), захуагъэм щыхьэт техъуэ документхэмрэ материалхэмрэ щыIэми, ахэр пIэщIэмылъмэ, щхьэщыжакIуэ узыхуэхъуну уи гугъэм и Iизыншэу, абы и зэран къикIынми ифI хэлъми умыщIэу, псалъэмакъыр адыгэ жылагъуэм и пащхьэ къипхьэну хуабжьу дзыхьщIыгъуэджэт.

Къэхъуар зэрызэхахрэ Iуэхур зэрыкIуатэм зэпымыууэ щIэупщIащ, ауэ утыкуакIуэ ямыщIу зашыIащ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал телевиденэмрэ радиомрэ, Прага (Чехие) щыIэ «Свобода» радиостанцым, «Кавказский узел» веб-сайтым, «Регнум» хъыбарегъащIэ агентствэм я лэжьакIуэхэми. Ахэри хуейт псапащIэ Iуэхурэ жылагъуэ зэфIэкIкIэ цIэрыIуэ адыгэлIым лей къызэрытехьам тепсэлъыхьыну, ар щхьэзакъуэ щIэщхъуу къэхъуауэ е тезыр зыхуэфащэ бзаджащIэу зэрыщымытыр, Краснодар крайм и хабзэхъумэ IэнатIэхэм я лэжьакIуэхэм ягъэлъэгъуа щхьэзыфIэфIагъымрэ хабзэншагъэмрэ бущэхуу утIысыж зэрымыхъунур жаIэну, зэралъэкIкIэ Уэхъутэм къыщхьэщыжыну, ауэ ахэри нэуфIыцIщхьэрыуэу Iуэхум хэIэбэну тегушхуакъым, зэран зэрымыхъуным хуэсакъти.

Иджы Iуэхум судым щыхоплъэ, лей зытехьэ цIыхум къэхъуам теухуауэ и еплъыкIэр жрагъэIащ, и щхьэм башу къытехуэжари нэгъуэщIхэм сэбэп яхуэхъуу, зыхэтым дзыхь яхуищIу къызэрыгъуэгурыкIуарщ. Уэхъутэм и жагъуэгъухэм я мурадыр ар сомкIэ зыхэмыIэба Iуэхум политикэ лъабжьэ ирагъэгъуэту, захуагъэмрэ псапэ щIэнымрэ и гъуазэу дунейм тет цIыхум и цIэр ягъэулъиину арaщ, ауэ апхуэдэ зращIэр Уэхъутэ Александр хуэдэкъым - ар кIэрымылъ лъэпкъ игъащIэкIэ зыкIэрымызэгъэнухэм ящыщщ.

Мылъкурэ чэнджэщкIэ ар зыдэIэпыкъуахэм, лэжьыгъэ IуэхукIэ зыцIыхухэмрэ и ныбжьэгъухэмрэ я мызакъуэу, абы и IуэхущIафэ дахэхэм псалъэкIэ фIэкIа щымыгъуазэхэми, газет, радио, интернет, телевиденэкIэ фIэкIа зымыцIыхухэми хуабжьу я жагъуэ мэхъу Уэхъутэ Александр къытехьэ лейр, абы и фэм дэкI бэлыхьхэр, ауэ адыгэлIым и Iуэху къызэрекIуэкIам теухуа пэж нэхъыбэ къытлъэIэсыхукIэ абы дигу зэрыщIэгъум, тфIэпсэкIуэд зэрыхъум и закъуэкъым зыхидигъащIэр, атIэ захуагъэмрэ пэжымрэ щытекIуэнум ежьэу, лIыгъэрэ бэшэчагърэ игъэлъагъуэу пцIым, щхьэхуещагъэм, коррупцэм щхьэмыгъазэу зэрыпэувам гушхуэныгъэ къытхелъхьэ, икIи ди фIэщ мэхъу пэжыр наIуэ къыщыхъукIэ, а текIуэныгъэм нэхъ лъэщ дэхъуауэ и унагъуэми лъэпкъми Уэхъутэ Александр узыншэу икIи мыгувэжу къызэрытхыхьэжынур.

НЫБЭЖЬ Таисэ,
«Адыгэ псалъэ» газетым и къудамэм и унафэщI, Дунейпсо Адыгэ Хасэм, Къэбэрдей Адыгэ Хасэм я гъэзэщIакIуэ гупхэм хэт.

P.S. **Жылагъуэ лэжьакIуэ, хьэрычэтыщIэ икIи псапащIэ Уэхъутэ Александр ягъэкъуаншэу къаIэта Iуэхур зэкIэ зэхэкIакъым, абы хоплъэ Краснодар къалэм и судыщIэхэр. Александр и щхьэ кърикIуар къызыхэкIамрэ зэрыхъуамрэ теухуауэ мы тхыгъэм зыри щIыхэдмытхар, мазитху хъуауэ хьэпсым щаIыгъ цIыху хейр зыхэхуа мыщхьэпэр къызэрекIуэкIар езым итхыжауэ къытIэрыхьати арaщ. НапэкIуэцI 64-рэ хъу тхыгъэр гъэкIэщIауэ нобэ тыдодзэ.**

Прокурорым деж кIуэ тхыгъэ

● Iуэху еплъыкIэ

Зэрымыщыщ кIэ къысIэрыхьэри, «Краснодарские новости» газетым иту иджыблагъэ сыкъеджащ и зэхэлъыкIэкIэ къызэрымыкIуэ интервью гъэщIэгъуэн - Краснодар крайм и прокурор Коржинек Леонид журналист Притыкэ Иван дригъэкIуэкIа псалъэмакъыр шахмат джэгугъуэм (партием) ещхьу ухуат.

2010 гъэм щIышылэм и 12-м, Урысей прокуратурэм и махуэм, къыдэкIа газетым иту (псалъэм къыдэкIуэу къыхэзгъэщынщи, а махуэ дыдэм, Краснодар централым сису сэри илъэс 62-рэ «къизудащ») сыкъызэджа Уи интервьюр, зиусхьэн прокурор, хуабжьу сигу ирихьащ, Уи Iуэху еплъыкIэм арэзы сызыдэмыхъу гуэрхэм сыщрихьэлIауэ щытми.

Пэжщ, шахмат фигурэхэм я бэкъуэкIэу фи зэпсэлъэныгъэм къыщывгъэлъэгъуахэр шахмат зэрыджэгу пхъэбгъум къыщезэгъыркъым, ауэ ар Iуэхукъым. ИтIанэми, фи зэпсэлъэкIэмрэ фи зэдэджэгукIэмрэ зэрызэтемыхуэм сигу къигъэкIыжащ Брежнев Леонид и зэманым жаIэу щыта зы анекдот: «Генеральнэ секретарыр партым и зэхыхьэшхуэ гуэрым къыщыпсалъэрт, жи: «Дэ «парт» щыжытIэкIэ, Ленин дигу къыдогъэкI, «Ленин» щыжытIэкIэ, партыр дигу къыдогъэкI. Мис арaщ зэпымыууэ - жытIэр зыщ, дызэгупсысыр нэгъуэщIщ», - жиIэу.

Интервьюм Уэ щыжыбоIэ цIыхум и щхьэхуитыныгъэр пиубыдкIэ, къуаншагъэ зыщIар къэралым хуэмыгъэсэжыну, ар куэд щIауэ ягъэунэхуауэ зэрыщытыр. АтIэ, сыт иджыри къэс цIыхухэр хьэпскIэ щIаIыгъыр? АдэкIэ, Леонид Геннадьевич, Уэ журналистым мыпхуэдэу жепIащ: «Уи насыпти, уголовнэ Iуэху «ухэупIакъым». АбыкIэ арэзы сыбдэхъунут, зи гугъу пщIыр хабзэр къызэпызыуда гуэртэмэ. Ауэ сэ хабзэ къызэпызудакъым, уеблэмэ апхуэдэ зылэжьыну хэтахэм сапэрыуауэ арaщ СИЗО-м сыщIаубыдэныр къызыхэкIар. Иджы Уи псалъэхэм щIэрыщIэу согупсысыжри, къызгуроIуэ «уи насыпти, «ухэупIакъым» жыхуэпIэм къибгъэкIыр. КъызэрыщIэкIымкIэ, уголовнэ Iуэху къыпхуаIэтыныр зыкIи елъытакъым хабзэм къемызэгъ пщIами умыщIами. Ар къыщыбгурыIуэкIэ, уи щIыфэр игъэтхытхыу шынагъуэ щIыIэ зыхыбощIэ! Апхуэдэ шынагъуэ зэрыщыIэм щыхьэт тохъуэ Путин Владимир Урысейм и Президенту щыщыта лъэхъэнэм жиIауэ щыта псалъэхэри: «ЦIыхухэр уэрамым къытехьэн мэшынэ, икIи гурыIуэгъуэ дыдэкъым ахэр нэхъыбэу зыщышынэр хабзэхъумэхэрами хабзэр къызэпызыудхэрами». ИкIи абы и жэуапу гум къэкIыр мыращ: «Владимир Владимирович, ахэр тIури зыщ. Пасэрей хабзэм тету - жытIэр зыщ, дызэгупсысыр нэгъуэщIщ. «Хабзэхъумэхэр» жыдоIэ, дигу къэкIыр...»

Уи фIэщ зэрыхъун, пщIэ зыхуэсщI Леонид Геннадьевич, узэрыцIыху пэжым, захуагъэм узэрителъхьэм, икIэмикIэжым щихъ пэлъытэу узэрыщытым шэч ткIуэпс къытезмыхьэ, ауэ иджыпсту дунейм къыщекIуэкIхэр, хабзэхъумэ IэнатIэхэм я зэхэтыкIэр щыплъагъукIэ, шынэр плъэмыкIыу уигу къохьэ, икIи пэж дыдэу и насыпщ минрэ мыкъуаншэми хабзэхъумэхэм япэщIэмыхуам.

«Iулъхьэ щатыращ щыIахыр» щыжыбоIэ Уэ адэкIэ газет тхыгъэм. Сыхуейт сыноупщIыну, апхуэдэу щыжыпIэм деж сыт узэгупсысыр? Ауэ сытми зым и ахъшэр нэгъуэщIым зэи иритыркъым, псапэм щхьэкIэ мыхъумэ. Си гугъэмкIэ, хабзэ зэрыхъуам тету, узэгупсысар нэгъуэщIщ: «Iулъхьэ щатыр ар ятыну щыхагъэзыхьым дежщ, ар хэмыту уи Iуэху щыдэмыкIырщ». ГъэщIэгъуэнщ, ауэ а «къыхуеджэныгъэ» дыдэр нэгъуэщI псалъэкIэ жеIэ Краснодар крайм и ГУВД-м и унафIэщI Кучерук Сергей *(«Вольная Кубань» газет, 21.01.2010 гъэ)*: «Милицэр «зей» жылагъуэм (обществэм) ещхьщ». Хьэуэ, ар пэжкъым. ЦIыхухэр мэшынэ, жылагъуэ зыхэщIыкIыр ехуз милицэ лэжьакIуэхэм я щхьэзыфIэфIагъымрэ абыхэм зэхащIыхь псори къазэрыхуэгъумрэ. Ахэращ цIыху къызэрыгуэкIхэм Iулъхьэ ятыну езыхулIэр.

Сыту пIэрэ ар къызыхэкIыр? ЕхъулIэныгъэ гуэрхэр яIэмэ, милицэм и фIыщIэщ, абыхэм IулъхьэIыххэр къахэкIамэ, цIыхухэр къуаншэщ.

Сэ «Урысейм и меценат» цIэ лъапIэр зызохьэ. Ахъшэ сом мелуан бжыгъэхэр псапащIэ Iуэхум хызолъхьэ. Иджыпсту тутнакъэщым сыкъыщIихутари псапэ щIэным къыхэкIащ. Сэ мыбы сыкъикIыжыфынут, Iулъхьэ статэмэ, ауэ сэ ар сфIэемыкIущ икIи зэи апхуэдэу сщIэнукъым. Пэжщ, си узыншагъэр сфIехь, си зэманыр макIуэ, сэри сэ къысхуэгузавэхэми я тэмакъыр «согъэунэху», ауэ сэ Iулъхьэ стынуи е си пIэкIэ си ныбжьэгъухэмрэ цIыхугъэхэмрэ ар ящIэнуи сыхуейкъым.

Тутнакъэщым сызэрыщаIыгъ мази 5-м сэ куэд къэсщIащ. Сэ мыбы зэгуэр сикIынущ, сызэрымыкъуэншар псоми ялъагъуу, Iулъхьэу зы сом сымытауэ! Ауэ щыхъукIи, сэ къызгурагъэIуакIэщ дэтхэнэ IуэхутхьэбзэмИ уасэр - къызаIуэкIакъым, я нэр мыджылу къызжаIащ.

Уи узыншагъэм Тхьэм къыпхупищэ, Леонид Геннадьевич, Притыкэ Ивани Тхьэм игъэпсэу! Краснодар крайм и прокуратурэм тхыгъэкIэ афIэкIа захуэзмыгъэзэну си гугъами, къалэмыр къызигъэщтащ кIэстум хужь дахэ зыщыгъ, зи щхьэцыр уэсу къетхъуха лIы бжьыфIэм Уи сурэтыр газетым иту щыслъэгъуам, классикэ хъужа е2-е4 шахмат джэгу ублэкIэм. ДжэгукIэр апхуэдэу къыщызэIуахкIэ, ферзымрэ пыл хужьымрэ (мыбдеж нэхъ къезэгъыр «офицер хужь» жыIэнырт) шахмат пхъэбгъум «щызекIуэну» Iэмалышхуэхэр ягъуэт. Ауэ, аргуэрыжьщи, уи шахмат джэгукIэри ещхьщ «жытIэр зыщ, дызэгупсысыр нэгъуэщIщ» жыхуиIэм (d2-d4). Журналистымрэ уэрэ фи зэпсэлъэныгъэр зэпывгъэуныМ щхьэусыгъуэ хуэхъуа Шынагъуэншагъэмкiэ Советым и зи чэзу зэIущIэм ущыкIуэм, шахмат пащтыхьыр щытыкIэ гугъум иту къыбогъанэ, къыщхьэщыжын фигурэ щымыту. Мис арaщ узыхуишэр «жытIэр зыщ, дызэгупсысыр нэгъуэщIщ» жыхуиIэ Iуэху бгъэдыхьэкIэм. Уи пащтыхьыр шынагъуэ хэту къэбгъэнащ!

ПщIэ зыхуэсщI Леонид Геннадьевич! Сытхьэусыхэу сыныпхуэтхэу къыпщыхъуну сыхуейкъым, си тхыгъэм жэуап къептыжынуи сыпщыгугъыркъым. Сытхэн хуей щIэхъуар, къытызогъэзэжри, уи теплъэмрэ уи псэлъэкIэмкIэ цIыху зэтету, зэпIэзэрыту укъысщохъури арaщ. ЗыщIыпхуэзгъазэри узэрыпрокурорыракъым, атIэ цIыхугъэ зиIэ цIыхуу укъызолъытэри арaщ. СынолъэIу мы тхыгъэми, напэкIуэцI 64-м тету абы дыщIызгъужами гупсэхуу укъеджэну. Ар тхыгъэ кIыхьщ, ауэ уэркIэ щхьэпэ зыхэлъщ. СыхуейтэкъыМ ар уи нэ щIыбагъкIэ Москва е нэхъ жыжьэ нэсыну. Сэ къысхуэнэжращи, схуэзэфIэкI псори сщIэнущ сызэрыхейр Iулъхьэ сымыту наIуэ хъун, фIейуэ къыскIэралъхьэ псори зэрыпцIыр къыщIэщын папщIэ, напэ къабзэкIэ: «Сызахуэщ! Къуэншагъэ зэрызбгъэдэмылъым судыр щыхьэт техъуащ!» - бжесIэфын хуэдэу.

Iуэхум и пэр умыщIэмэ...

Уголовнэ Iуэху къызащIылIэу СИЗО-м сыщIаубыдэныр къызыхэкIам и гугъу сщIын ипэ, сыхуейт си къекIуэкIыкIам фыщызгъэгъуэзэну. 1996 гъэм Дунейпсо Адыгэ Хасэм и III Зэхуэсышхуэм сэ сыщыхахащ ДАХ-м и генеральнэ секретару. Лъэпкъ жылагъуэ Iуэхум япэ лъэбакъуэхэр щыхэсчам сэ сыбгъурытащ юристщIэныгъэлI икIи егъэджакIуэ, демократие хабзэ ухуэкIэм и лъабжьэхэр Урысейм и граждан законодательствэм щызыгъэтIылъа, ДАХ-м и япэ тхьэмадэу, УФ-м юстицэмкIэ и министру щыта хэкупсэ нэс Къалмыкъ Юрэ. Ди жагъуэ зэрыхъущи, ар щыIэжкъым, ауэ иджырей юрист лъэрыхь куэдым лъытэныгъэ хуащIу я гум илъщ я егъэджакIуэу щыта профессор Къалмыкъ Юрэ. Дэ, адыгэхэм, ди дежкIэ ар Хэкум, къэралым хуэпэж цIыху щыпкъэм и щапхъэщ.

Мис а зэманым, 1996 гъэм, щегъэжьауэ сэ зэпымыууэ сыхэтщ жылагъуэ лэжьыгъэм, псапэ щIэным, ди лъэпкъэгъу хэхэсхэр адэжь лъахэм къэшэжынымрэ ахэр щыпIэм хэзэгъэжынымкIэ ядэIэпыкъуным. ДАХ-м и генеральнэ секретару сыщыщытам, 1997 гъэм ООН-м и 53-нэ Зэхуэсым, Женевэ щекIуэкIам сыкъыщыпсэлъащ адыгэ щэнхабзэ лъапIэныгъэхэм, дуней псом щикъухьа ди лъэпкъым ахэр фIэкIуэдыпэнкIэ шынагъуэ зэрыщыIэм, анэдэлъхубзэр тхъумэныр кIуэ пэтми нэхъ гугъу зэрыхъум, нэгъуэщI гукъеуэхэми я гугъу сщIыуэ. 2000 гъэм, ДАХ-м и V Конгрессым къыщащта унафэкIэ ООН-мрэ ОБСЕ-мрэ зэпымыууэ щыIэ лIыкIуэу сыхахащ. 2002 гъэм сэ къызэзгъэпэщащ УФ-м щыпсэу адыгэхэм я лъэпкъ-щэнхабзэ автономие. 2005 гъэм УФ-м и Граждан жылагъуэм и лIыкIуэу сэ сыхэтащ Нью-Йорк щекIуэкIа ООН-м и Дунейпсо конференцым икIи абы щыгъуэ ООН-м мамырыгъэмкIэ и дунейпсо зэпыщIэныгъэр зыгъэлажьэхэм сыхагъэхьащ. ПсапащIэ Iуэху зесхуэу сэ садэIэпыкъуащ щIэныгъэм, щэнхабзэм, егъэджэныгъэм зезыгъэужьхэм, унагъуэ хуэмыщIахэм, псом хуэмыдэу адэжь щIыналъэм къэкIуэжа ди лъэпкъэгъухэм.

Си уней мылъку хэслъхьащ щэнхабзэр, щIэныгъэр, лъэпкъ литературэр зи лъабжьэ тхылърэ фильм зыбжанэ къыдэгъэкIыным, сурэтыщI Бырсыр Абдулыхь, модельер цIэрыIуэ СтIащ Юрэ сымэ я IэдакъэщIэкIхэмкIэ щIыналъэ, дунейпсо гъэлъэгъуэныгъэхэр къызэгъэпэщыным. Ди лъэпкъэгъу хэхэсхэм ящыщу Хэкум къэкIуэжа унагъуэу бын куэд зыпIхэм, хуэмыщIахэм сэ къэсщэхуауэ машинэ псынщIэу 6 естащ.

Адыгэхэм жаIэ: «ФIы щIэи, псым хэдзэ», Iуэху щхьэпэ блэжьамэ, фIыщIэ уежьэу ущымыс, пхузэфIэкIыр уримыпагэ, узыщыщыр пщымыгъупщэ». Сэри [illegible]

лэжьыгъэмрэ хэслъхьэр зыхуэдизыр жысIэнутэкъым, сагъэкъуэншэныр, хеящIэхэм я пащхьэ срагъэувэныр къызыхэкIар армыратэмэ. Сирием къикIыжа шапсыгъ щIалэ Арслан (Хьэбацэ) Сэлам Мухьэмэд и къуэм сыдэIэпыкъун щхьэкIэ, и Iуэхум сыхыхьэн хуей хъуащ. Щыпсэун, я хьэпшыпхэр щагъэтIылъын къудей ямыIэу, адэ жь щIыналъэм къэкIуэжа унагъуэшхуэм зыгуэр пхузэфIэкIыххэу дауэ удэмыIэпыкъунрэт?

Iуэхум и пэр умыщIэмэ, и кIэри пщIэркъым жаIэ адыгэхэм. 2005 гъэм ДАХ-м и гъэзэщIакIуэ гупым сыхэту, а дунейпсо жылагъуэ зэгухьэныгъэм и лIыкIуэу ООН-мрэ ОБСЕ-мрэ сыщыIэу, УФ-м щыпсэу адыгэхэм я лъэпкъ-щэнхабзэ автономием сритхьэмадэу, ди лъэпкъэгъу хэхэсхэм Хэкум къагъэзэжынымкIэ, ахэр адэжь лъахэм изэгъэжынымкIэ зэфIэгъэкIыпхъэхэм жыджэру селэжьырт. Мис абы щыгъуэ сэ зыкъысхуигъэзащ Сирием къикIыжауэ Мейкъуапэ щыпсэу Хьэбацэ Сэлам, УФ-м и гражданствэрэ Краснодар къалэ щыIэ зы пэш фIэкIа мыхъу псэупIэрэ нэмыщI имыIэу. А зы пэшым зэрыбынитху хъу унагъуэр зэрыщIэмыхуэнум и гугъу умыщIыххи, цIыхухэм къагъэсэбэп тыншыгъуэ гуэри къуэдзапIэ тIэкIуи хэттэкъым. Ауэ зи гугъу тщIыр зыхэт унэлъапсэм щыщу щIы метр зэбгъузэнатIэ 235,1-рэ пэшыр зейм къылъыст. Сэлам къызэлъэIуащ езым дэфтэркIэ къылъыс щIыпIэм сату щIапIэрэ псэупIэ унэрэ зэхэту щищIынымкIэ ухуэныгъэм Iыхьэ ныкъуэкIэ къыдыхыхьэн, дзыхь зыхуэпщI хъун цIыху къыхуэзгъуэтыну. Апхуэдэ цIыхуу къыщIэкIынкIэ сыгугъэу Сэлам езгъэцIыхуащ Мейкъуапэ щыщ Бэджэлды Iэмырбий. Сэ ар 1973 гъэ лъандэрэ сцIыхут, а зэманым къэси дзыхь щIыхуэзмыщIын дэслъэгъуатэкъым. Сэлам Бэджэлдым иригъэлъэгъуащ унэлъапсэм щыщу къылъыс Iыхьэр зэрейм щыхьэт техъуэ тхылъхэр, щыри Краснодар дыкIуэри щIапIэм деплъащ. Бэджэлдым игу ирихьащ илъэгъуар - сату унэ ипщIыхьыну щIыпIэ гъ уэзэджэт, сыту жыпIэмэ, Вишняковскэ бэзэрым и Iэхэ лъахэм итт, и зы лъэныкъуэр цIыху зекIуапIэ уэрамышхуэмкIэ гъэзат - икIи арэзы техъуащ Сэлам хьэрычэты- [illegible]

лам бэджэнду итын хуей хъунут, къыпэкIуэмкIэ и унагъуэр ипIын щхьэкIэ. Абы ищIэрт лъапсэм и адрей Iыхьэр зыIыгъым бэджэнд уасэу мазэм сом мин 330-рэ къызэрыхэхъуэр, Сэлам ейри итыну хуежьэмэ, доллар мин 11 мынэхъ мащIэ къызэрыпэкIуэнури щIыпIэм щыIэ арендаторхэм дэ зэхэтхыу къыжраIат.

Iэмырбийрэ Сэламрэ зэрызэгурыIуэн уасэм тепсэлъыхьу щIадзащ, щIын яуха нэужь зэгъусэу къагъэсэбэпыну сату унэ Хьэбацэм къылъыс щIапIэм Бэджэлдым щиухуэну Iэмал иIэн щхьэкIэ. Япэ щIыкIэ доллар мин 450-м и гугъу ящIащ, ар фIэлъапIэ хъури Бэджэлдым уасэр доллар мини 300-м нэс кърищэхащ, икIэм-икIэжым доллар мин 250-м къытеувыIащ.

А зэгурыIуэныгъэм теухуа псалъэмакъхэр щекIуэкIари тхылъымпIэхэм Iэ щытрадзари Бэджэлдым и лэжьапIэ пэшу Мейкъуапэ щыIарщ (абы щыгъуэ ар «Адыгрегионгаз»-м и унафэщIым и къуэдзэт). Псалъэмакъыр здекIуэкIым Бэджэлды Iэмырбий щIэупщIащ унэлъапсэм и Iыхьэ ханэмрэ абы къедзылIа щIымрэ зэрыщыту къищэхунумэ, Сэлам уасэу игъэувыр зыхуэдизым. Сэлам жиIащ доллар мин 800-900 нэхъ икIэ къызэримыхуэр, ауэ ищэну зэрыхуэмейр, атIэ ухуэныгъэр Iыхьэ ныкъуэкIэ къыдэзыщIын къигъуэту, щIын яуха нэужь и гуэгъум къыхилъхьа ахъшэм и процент 50-р иритыжын, итIанэ сату унэр зэгъусэу (50х50) къагъэсэбэпын хуэдэу.

Бэджэлдыр щэхуу и нэIуасэ гуэрхэм ечэнджэща нэужь, лъэныкъуитIри зэгурыIуащ икIи мыпхуэдэ мардэхэр къыщыгъэлъэгъуа тхылъымпIэхэм Iэ традзащ: 1) Сэлам и щIапIэм ухуэныгъэ иримыщIэу илъэситIкIэ бэджэнду итатэмэ, къыхэхъуэнкIэ хъуну щытам и компенсацэу доллар мин 250-рэ Бэджэлдым кърет; 2) апхуэдэ ахъшэ зэрызыIэпахымрэ щIызыIэпахымрэ иту тхылъымпIэхэм Iэ традзэ; 3) хъум хъуауэ, мыхъумэ езым и ягъэжу Бэджэлды Iэмырбий ухуэныгъэр и мылъкукIэ ещI, хуей щыхъукIэ Хьэбацэ Сэлам щIапIэр зэреймкIэ и тхылъымпIэхэр къигъэсэбэпыну хуиту; 4) ухуэныгъэр щаухкIэ, ящIа объектыр тIуми я ныкъуэ-ныкъуэу зэрыщытыр дэфтэркIэ щIагъэбыдэ- [illegible]

компенсацэу Хьэбацэм кърата доллар 250-р абы хэмыту. ЗэгурыIуэныгъэм апхуэдэу къыщыгъэлъэгъуат Бэджэлды Iэмырбии Сэлами къалъыс Iыхьэхэр нэгъ уэщIым иратыну, IыхьэкIэ къагъэгугъэу хамэ къыхашэну хуимыту. ЛъэныкъуитIыр щызэпсалъэм, Бэджэлдым мызэ-мытIэу къыхигъэщащ ухуэныгъэр щрагъэкIуэкIкIэ хуитыныгъэхэр къыдахынымкIэ дэIэпыкъуэгъу къахуэхъуфын, сату щIапIэр лажьэу яутIыпща нэужьи «къащхьэщыжын» цIыхугъэ хэIэтыкIахэр Краснодар крайм зэрыщиIэр, Лебедев зи унэцIэ гуэрми и гугъу ищIащ. Уеблэмэ абы щхьэкIэ Бэджэлдым зэпымыууэ «крыша» зэрыжиIэр урысыбзэ фIыуэ зымыщIэ Сэлам а псалъэр и гум ириубыдат икIи зыкъомрэ ириIуэкIыжат «крыша» жыхуиIар Iуэхум къыщIыхэмыхьэмрэ, ухуэныгъэр яублэнымкIэ хуитыныгъэхэр къыдэхыныр кIыхьлIыхь щIэхъуамрэ иризэгуэпу.

Сэ абыхэм я хьэрычэтыщIэ Iуэхум сыщIыхиубыдар Хьэбацэми Бэджэлдыми я дзыхь къызэрызагъэзарщ, зы лъэныкъуэкIэ жылагъуэ лэжьакIуэу, адреймкIэ хьэрычэт щIэнми сыхуэмыIейуэ зэрыщытым къыхэкIыу. Бэджэлдыр къызэлъэIуащ адэкIи а тIум садэIэпыкъуну, Iуэхум епхауэ къызэрагъэпэщ ООО-м щыщу процентi 10 къыслъысу сыхыхьэну. ООО къэ унэхуам «Фирма АБС» фIащащ. Абы и къызэгъэпэщакIуэ нэхъыщхьэ хуэдэу хъуа Бэджэлды Iэмырбий (ухуэныгъэ лэжьыгъэ псори иригъэкIуэкIыну, абы текIуэдэну ахъшэр къигъуэтыну зи пщэрылъыр арат) фирмэм и унафэщIу хахыу инвестицэ лъыхъуэ Санкт-Петербург ягъэкIуэну япэ щIыкIэ зыкъигъэлъэгъуащ, итIанэ зыщIилъэфыжри, «Фирма АБС»-м и унафэщIу сэ сыхахыну къыхилъхьащ. Ауэ Санкт-Петербург щиIэ и ныбжьэгъухэм епсэлъа нэужь, Бэджэлдым мурад ищIащ фирмэм и унафэщIу сыхригъэхми, Iуэхум мылъку къыхэзылъхьэнухэм епсэлъэну Санкт-Петербург кIуэныр езырауэ жиIащ, абыкIэ фирмэм дзыхь къызэрыхуищI тхылъымпIэм сэ Iэ трызигъадзэу. «Фирмэ унафэщIу сыщыхэпхакIэ, абы иригъэкIуэкIыну зэгурыIуэныгъэхэри сэ зэфIэзгъэгъэкI», - щыжысIэм, Бэджэлдым идакъым, зэпсэлъэнухэр [illegible]

«Фирма АБС»-м и бухгалтерием къигъэкIуэну (иджы къызгуроIуэ абы щыгъуэ Бэджэлдым зи гугъу ищIа Халзиев Саварбекыр «Орхидея», «Рубин» ЗАО-хэм я унафэщIырауэ зэрыщытыр, ауэ а зэманым ар сщIакъым), иужькIи абыхэм Iуэху ядищIэнымкIэ епсэ лъэну. Дауэ мыхъуми фирмэм и унафэщIри ухуэныгъэр здращIэну щIапIэр зейри дыIущIакъым Бэджэлдым къигъуэта инвесторхэм, дэри тедгъэчыныхьакъым, мылъку къэугъуеинымрэ ухуэныгъэмрэ абы и Iуэхуу зэрыщытым къыхэкIыу.

ФирмэщIэр къызэрыунэхуамкIэ тхылъхэр Краснодар щатхащ. Бэджэлдыр хуейтэкъым ар Мейкъуапэ щызэфIигъэкIыну, хьэрычэт зыдищIэ адрей и гуэгъухэм закъригъэщIэну, и мылъкур нэгъуэщI Iуэхум зэрыхилъхьэр ялъагъуну. Абы щыгъуэми къыхигъэщащ «Фирма АБС»-р Краснодар щатхмэ, «щхьэщыжакIуэхэр» къадэIэпыкъуну нэхъыфIу. Фирмэм и унафэщIым и Iэпэ щIэдзауэ доверенность (№1, 22.12.2005 гъ. щегъэжьауэ 31.12.2005 гъ. пщIондэ къару иIэу) иIыгъыу Бэджэлдыр Санкт-Петербург кIуащ дзыхь къызэрырагъэз тхылъыр щатха махуэ дыдэм. Дыгъэгъазэм и 26-м къигъэзэжащ «Орхидея» ЗАО-мрэ «Рубин» ЗАО-мрэ къабгъэдэкI инвестицэхэмкIэ зэгурыIуэныгъитIыр иIэу, ауэ щIыхуэ (кредит) кърату е мылъкукIэ къыдэIэпыкъуу къыщыгъэлъэгъуа тхылъымпIэ зыри имыIыгъыу. Инвестицэ зэгурыIуэныгъэхэр зэрызэращIылIа дэфтэрхэм сыщыхэплъэм, къызгурыIуащ ухуэныгъэм и процентi 100-р инвесторхэм къызэращтэр. АбыкIэ Бэджэлдым сыщеупщIым, а зэгурыIуэныгъэхэм дэщIыгъу нэгъуэщI тхылъымпIэ гуэрхэр сигъэлъэгъуащ, арыншамэ къызэкъ уихыну имымурадау э. Iэмырбий жиIащ зэгурыIуэныгъэхэм Iэ щытрадзэм, инвесторхэми я Iыхьэ сату щIапIэм хэлъыну зэрыхуейр, абы папщIэ ахъшэ щIыхуэм хэхъуэ къимыщIу илъэситIкIэ къызэрыратыр. «Ауэ, - пищащ Бэджэлдым адэкIэ, - илъэсым процент 20 хуэзэу сэ езым сыпшыныжынущ инвесторхэм къыдат ахъшэр, икIи шэсыпIэ сохьэ «Фирма АБС» ООО-м и счетым абыхэм къагъакIуэ мылъкур зэрестыжынумкIэ», икIи а псалъэхэм щыхьэт техъуэу и Iэпэ зыщIэлъ тхылъымпIэ къызитащ. Ар си фIэщ щIэмыхъун щхьэусыгъуэ слъэгъуакъым - Бэджэлдым зэрыжиIауэ, ухуэныгъэр зэрищIын ахъшэ къигъуэтат. Асыхьэтым гу лъыстакъым лъэныкъуитIми тегъэщIапIэ, шэсыпIэ ящIа зэгурыIуэныгъэ гуэдзэхэм Iэ щытрадзауэ ятха бжыгъэхэм. ЗэгурыIуэныгъэхэми шэсыпIэ зэриувэ тхылъымпIэхэми «23.12.2005 гъэ» жиIэу щIэтт, [illegible]

(КIэухыр къыкIэлъыкIуэнущ).

Дунейпсо Адыгэ Хасэм и генеральнэ секретарь Уэхъутэ Александр ООН-м къыщопсалъэ. Абы къыбгъэдэсхэщ Адамокъуэ Елбэрдэ (Черкесск) Хьэткъуэ Фатхьийрэ (Амстердам). *1997 гъэ*

Уэхъутэ Александр Далай Ламэ XIV хуозэ. *1999 гъэ*

Зыгъэпсэхугъуэ махуэм
Малъхъэдис

● Гъэщlэгъуэнщ

Іэхэм къагъэлъагъуэ

СЭЛАМ ехыкlэм цlыхум теухуа гъэщlэгъуэн куэд къыбжеlэ.

Къызэрыгуэкlыу и lэр къыпхуишиямэ, уи пащхьэ итыр цlыху зэпlэзэрытщ. Абы и щхьэм ухуегъэдэ икlи къызэрыпхуэзам, е укъызэрицlыхуам зэрыщыгуфlыкlыр къегъэлъагъуэ.

lитlкlэ сэлам къозыхыр цlыху тегушхуэгъуафlэщ, щыгуитlщхьитl къэхъуркъым. Къищынэмыщlауэ, абы къегъэлъагъуэ ар къызэрыпхуэарэзыр, пщlэ къызэрыпхуищlыр. Фи зэхуаку дэлъ зэхущытыкlэр гум къыбгъэдэкlыу зэрыщытыр къыуигъащlэмэ зэрыфlэфlыр къокl абы. Ауэ фысакъ, ар куэд щlауэ фи цlыхугъэ, е фи ныбжьэгъу пэжу щымытмэ, фэрыщlагъ хэлъынкlэ хъунущ.

Дэрэжэгъуэ хэлъу, уи lэр быдэу икъузу сэлам къозыхым къегъэлъагъуэ ар зэрыцlыху гуапэр, и гур къызэрыпхузэlухар. Фlыщ апхуэдэхэм уаlущlэну.

Зы lэмкlэ уи lэр къиубыдамэ, адрейр уи дамащхьэм къытрилъхьамэ, лъэныкъуитlу къыбгурыlуэ хъунущ мы сэлам ехыкlэр. Зы лъэныкъуэкlэ, ар къызэрыфхуэзам хуабжьу щогуфlыкl, е къызэропэгэкlыр къегъэлъагъуэ.

Узыхуэзам и lэгур уи lэгум кърригъэlуса къудейуэ арамэ, ар lэмалыншагъэм щхьэкlэ сэлам къыуихауэ къокl. Апхуэдэ сэламхыкlэр зи нэрыгъыр зи lэхэм хуабжьу кlэлъыплъ, зыхъумэ хирургхэрщ, артистхэрщ, сурэтыщlхэрщ, музыкантхэрщ.

УЭСЫР - ар псы щтащ. Апхуэдэу щыщыткlэ, щхьэ ар мылым емыщхьрэ?

lуэхур зыlутыр мыращ: уэс къауц цlыкlухэр (снежинки) зэрызэхэлъыр мыл кристаллхэмкlэщ, ахэр куэду зэрызэдзылlам къыхэкlкlэ, хужьу болъагъу, армыхъумэ узыпхыплъу апхуэдэщ.

Псым къыхэкlыу уафэм дэкlуей бахъэрщ уэсыр къэзыгъэхъур. Япэ щlыкlэ кристалл къабзэу, ущызэкlэщlэплъу къожьэри, уафэм хуарзэу къехыурэ хьэуам зэредзылlэ, ахэр щэ бжыгъэу зэкlэропщlэ. Апхуэдэ мыл щабэ зэкlэрыпщlа цlыкlухэрщ щlылъэм къытесэр. Ахэращ уэс къауцкlэ зэджэжри.

● Пlъыфэхэм къарыкlыр

Гъуэжьыфэ

Гъуэжьыфэр жыжьэу нэм къыщlэуэхэм ящыщщ. Дыгъэмрэ дыщэмрэ я нэщэнэщ ар.

Къэбгъэлъагъуэмэ, къэрал дамыгъэхэм хэлъ гъуэжьыфэр зи нэщэнэр дыщэращ. Апхуэдэу пшахъуэ щыкуэд къумымрэ дыгъэ гуащlэмрэ я нэщэнэу ар хэтщ африкэ къэралыгъуэхэм я бэракъым.

Плъыфэр жыжьэу ущыту тыншу зэрыплъагъум папщlэ, шынагъуэншагъэм и дамыгъэ ящlащ. Къапщтэмэ, гъуэгум елэжь lэщlагъэлlхэм я фащэр гъуэжьыфэщ, апхуэдэуи пшэ щытелъым деж автомобилхэм щlагъанэ уэздыгъэми и фэр аращ.

Плъыжьыфэ

Плъыжьыфэм нэщэнэ куэд иlэщ. Нэхъыбэрэ абы узэрырихьэлlэр шынагъуэ гуэрым ущихъумэущ, набдзэгубдзаплъагъэм укъыхуриджэущ.

Гъуэгухэм, гъущl гъуэгу е автомобиль гъуэгу ирехъу, тетхэм плъыжьым къахуигъэувыр къэувыlэнырщ. Тенджыз lуфэм ныр плъыжьыфэ фlэлъу фрихьэлlамэ, а щlыпlэм деж зыщыбгъэпскl мыхъуну аращ.

Щхъуантlафэ

Къызэралъытэмкlэ, щхъуантlафэр зи нэщэнэр цlыхум и лъэр здынэмыс lуэхугъуэхэрщ: уафэ къащхъуэм, псы куум.

Щхъуантlафэр щlыхьым и дамыгъэ пэлъытэу ябж.

Удзыфэ

Ар гугъэм и нэщэнэщ. Илъэс къэс гъатхэр гъащlэм и щlэдзапlэу ялъытэ: дунейр хуабэ мэхъужри, жыгхэр къотlэпl, къогъагъэ, бзухэр къолъэтэж... Абы къыдэкlуэу, ар щlалэгъуэм и джэрпэджэжу къэзылъытэхэри щыlэщ.

Зыми и унафэ щlэмыт африкэ къэралыгъуэщlэхэм нэхъ къащтащ я къэрал бэракъыр удзыфэныр. А плъыфэм къегъэлъагъуэ тропик мэзхэр зэрыщхъуантlэ дахэри.

Хужьыфэ

Хужьыфэм къикlыр къабзагъщ, lулыджым и лъапlагъщ, щlыхьщ. Гугъущ ахэр зыlэрыбгъэхьэну, ауэ нэхъ гугъужщ пхъумэну.

Зэрышагъащlэхэм, дунейм къытехьагъащlэ сабийхэм щатlагъэр хужьыфэщ. Ар къабзагъэм, нэхугъэм и нэщэнэу аращ.

Фlыцlафэ

Фlыцlафэр - ар жэщым, нэщхъеягъуэм, ткlиягъым и нэщэнэщ. Апхуэдэ дыдэуи гуауэм и плъыфэу зылъытэхэр щыlэщ икlи дунейм ехыжам щыхуэщыгъуэм деж языныкъуэ лъэпкъхэм къахэкlахэм щыгъын фlыцlэкlэ захуапэ.

Ауэ ар Къухьэпlэращ. Къуэкlыпlэмкlэ щыгъуэм и дамыгъэу ябжыр хужьыфэрщ.

● ЦIыхушхуэхэм я гупсысэхэр

Къару ущIыхуейр

ГъащIэр макIуэ, абы лъэщIэмыхьэр щхьэзакъуэу къонэ.

ГОРЬКИЙ Максим,
урыс тхакIуэ.

Уи гупсысэкIэр къызэрыпIуэтэн къаруи ббгъэдэлъын хуейщ.

СЕЧЕНОВ Иван,
урыс щIэныгъэлI.

НэгъуэщIым и гуауэм ухуэгущIыIэмэ, ЦIыхукIэ къыщIоджэн ббгъэдэлъкъым.

СААДИ,
перс усакIуэ.

КъыбгурыIуэн щхьэкIэ укIэлъыплъын хуейщ, укIэлъыплъын хуейщ иужь уихьэн и пэ.

РОЛЛАН Ромен,
франджы тхакIуэ.

● Фэ фщIэрэ?

Сыт уэсыр зищIысыр?

Кристаллхэм я теплъэхэр зэщхьэщокl: хэт кlыхьщ, хэти плlимэщ, ауэ псоми джабэ хырых яlэщ. Зэ еплъыгъуэкlэ ахэр зэщхьу къыпщохъу, ауэ гъунэгъу дыдэу зэпэпплъыхьмэ, я тхыпхъэхэр хуабжьу зэщхьэщокl.

Фщlэуэ пlэрэ уэсыр сытым дежи зэрымыхужьыр? Дунейм и щlыпlэ зэхуэмыдэхэм къыщехащ уэс плъыжь, удзыфэ, щхъуантlэ, уеблэмэ уэс фlыцlи къесауэ ялъэгъуащ цlыхухэм. Абы и щхьэусыгъуэр хьэуам хэт бактериехэмрэ сабэмрэщ, мис абыхэм ираlэу аращ уэсыр.

Уэсыр зэрызэ хэлъ къауц цlыкlухэм я зэхуакум хьэуа куэд зэрыдэтым къыхэкlыу, ар щlым теса нэужь, щlым и хуабэм къыхэкlыпlэ игъуэтыркъым. Абы ипкъ иткlэ, къэкlыгъэхэм я лъабжьэр щlылэм щехъумэ уэсым. А lэмалыр нэхъыбэу къэзыгъэсэбэпыр эскимосхэрщ - абыхэм уэсым псэупlэ къыхащlыкl.

● ЩIымахуэ теплъэгъуэ

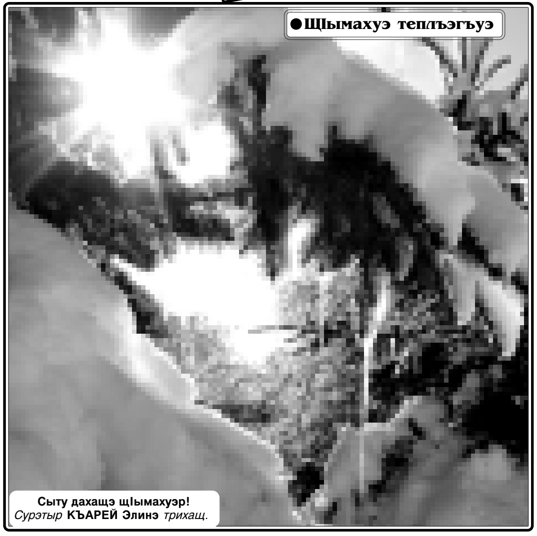

Сыту дахащэ щIымахуэр!
Сурэтыр **КЪАРЕЙ Элинэ** *трихащ.*

● Бжыгъэхэм къаIуатэ

Хэт нэхъ дахэ?

ЦIЫХУР гурэ псэкlэ къабзэмэ, теплъэ зэкlуж иlэмэ, шэч хэмылъу, абы и пщlэр нэхъ лъагэ мэхъу, ныбжьэгъу нэхъыби иlэщ. Узыхэтхэм ягу удыхьэныр куэдкlэ елъытащ уи къабзагъымрэ теплъэ гуакlуэмрэ. Псоми зэрытщlэщи, бзылъхугъэхэр нэхъ ерыщщ дахэу захуэпэнымкlэ, загъэщlэрэщlэнымкlэ, загъэщlэгъуэнымкlэ. Ауэ цlыхубз псори апхуэдэу пхужыlэнукъым, дэтхэнэ зыми абы теухуа и lуэху еплъыкlэ иlэжщ.

Ар зэхагъэкlын папщlэ ирагъэкlуэкlа къэпщытэныгъэм къигъэлъэгъуащ дэтхэнэми зэрызигъэщlэращlэ lэмалхэр зэрызэмыщхьыр, мыхьэнэ нэхъыбэ зратхэр зэрызэщхьэщыкlыр.

Гуакlуагъэр зэлъытар щыгъынрауэ жаlащ зэупщlахэм я процент 18-м;

напэр гъэдэхэныр япэ изыгъэщыр процент 16 мэхъу;

щхьэцыр екlуу щытыныр ягъэнэхъыщхьэ зэупщlа бзылъхугъэхэм я процент 12-м;

вакъэфl ящыгъыныр нэхъ къызэращтэр жаlащ процент 12-м;

lэпкълъэпкъ зэкlуж уиlэным псори елъытауэ жызыlэхэри процент 12 мэхъу;

процентi 5-м я жэуапу къыщlэкlащ дыхуфl къэбгъэсэбэпыным мыхьэнэшхуэ зэриlэр;

зы процентырщ зэрызагъэщlэращlэ хьэпшып цlыкlуфэкlухэм я телъхьэу къыщlэкlар;

къэпщытэныгъэм хэтахэм я процент 18-м а псори зэгъусэу къагъэсэбэпмэ, теплъэр нэхъ гуакlуэ хъуну къалъытащ;

нэгъуэщl еплъыкlэ зэхуэмыдэхэр къагъэлъэгъуащ процентi 6-м.

Псалъэзэблэдз

ЕкIуэкIыу: **1.** Урысей Федерацэм и цlыхубэ артисткэ, уэрэджыlакlуэ цlэрыlуэ. **5**. Нарт лlыхъужь. **9**. Кlыщокъуэ Алим и поэмэ. **11**. Бэракъ. **12** Паупщlу ягъэгъужа удз дыгъэл, щlымахуэм lэщым ирагъэшх. **13**. Муслъымэн диныр зезыхьэхэм Алыхьым щелъэlукlэ хьэрыпыбзэкlэ къабж нэмэзыбзэ. **15** . Адыгэ уэрэдыжь. **16**. Шхыныгъуэ гуэрхэр зэрагъажьэ хьэкъущыкъу лъащlабгъуэ. **18** Урысей Федерацэм щlыхь зиlэ и артист, Къэбэрдей-Балъкъэрми, Адыгэ Республикэми я цlыхубэ артист, адыгей композитор цlэрыlуэ. **20**. Былым, lэщышхуэ. **24**. Нартыху гъэлыгъуам къыхэщlыкlа хьэжыгъэ. **25**. Къэбэрдей-Балъкъэрым щыlэ куей, къуажэ, щежэх псы. **28**. Еплlанэ нэмэз щlыгъуэ. **30**. Дыгъэ къухьэгъуэмрэ кlыфl щыхъумрэ яку дэлъ зэман. **35**. Бжыхь, чий хуэдэхэр щахукlэ чыр зыдадз пхъэ яе кlыхь. **37**. Фlы, дагъуэншэ, гурыхь. **38**. Дзэм я lэташхьэ, я унафэщl. **39**. «... зэуар аркъэным щощтэ» - адыгэ пса-лъэжь. **40**. И пщэм далъхьэу выр зэрыщlащlэ пхъэ. Куэдым ар я пщэм дэлъу ягугъэжщ. **41**. Хъуэпсапlэ, гуращэ. Ар я гъусэу дунейм йохыж. **42**. Фызым илl, лlым и фыз. **43**. Купкъ зэрылъ пхъэщхьэмыщхьэ пlащэ lэфl.

Къехыу: **2.** Витамин куэду зыхэлъ, варенэу ягъавэ мэракlуэ плъыжь, фlыцlэ цlыкlу. **3**. Псэущхьэхэм ятеухуа таурыхъ. **4**. Жыгхэм е нэгъуэщl къэкlыгъэхэм къакъуэжхэр. Абы тесу пызыупщlыжи къохъу. **6**. Мэкъу, хьэцэпэцэ хуэдэхэр зэрыпаупщl мэкъумэш lэмэпсымэ. **7**. Къамылым ещхьу шэдылъэхэм къыщыхъу къэкlыгъэ быдэ. **8**. ЩоджэнцlыкIу Алий и поэмэ. **10**. Сабий усакlуэ цlэрыlуэ. **14**. Къэбэрдей-Балъкъэрым щэнхабзэмкlэ щlыхь зиlэ и лэжьакlуэ, «Шыхулъагъуэ» литературэ зэгухьэныгъэм и унафэщl тхакlуэ цlэрыlуэ. **17**. Адыгэ уэрэдыжьхэр щыжаlэкlэ макъамэр езышажьэ, зэрыдаlыгъ макъ. **19**. Мэ гуакlуэ, дахэ. **21**. Бэджым ещхьу лъакъуэ куэд щlэту псым хэс псэущхьэ. И лыр lэфl дыдэщ, ауэ адыгэхэм яшхыркъым. **22**. Щlымахуэм уафэм къех псыlагъэ. **23**. Рим бийм къезыгъэлауэ ялъытэ джэдкъаз. **26**. ЩоджэнцlыкIу Алий и «Къамботрэ Лацэрэ» романым хэт лlыхъужь. **27**. Къупщхьэм, дыжьыным, нэгъуэщlхэм къыхэщlыкlауэ lэпщэм иралъхьэ хьэпшып. Япэхэм нысэ ящlыну мурад зыхуащl хъыджэбз цlыкlум и lэпщэм иралъхьэу щытащ. **29**. Жэмым къилъхуа щlэжьей. **31**. Ашэмэ и адэ. **32** . Пхъащlэ lэмэпсымэ. **33** Пшэ темылъу дунейр уэфlу щыщыт. **34**. Къуажэм щыщ lыхьэ. **36** Хьэцэпэцэр lэкlэ къызэрахыж мэкъумэш lэмэпсымэ. **38**. Джэду здэщымыlэм щыятэ псэущхьэ цlыкlу.

Зэхэзылъхьар **УЭРЫШ Нурхьэлийщ.**

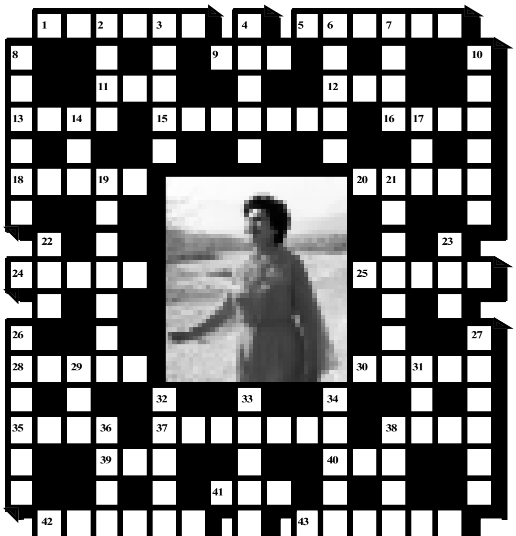

ЩIышылэм и 23-м ди газетым тета псалъэзэблэдзым и жэуапхэр:

ЕкIуэкIыу: **1.** Тумэн. **4**. Кумб. **6**. Ерокъуэ. **8**. Пэгун. **9**. Шэнт. **11**. Бжьыхьэкlапэ. **12**. Щыпкъэ **14** Сибэч. **16**. Хукхъуэ. **18** Пхъы. **20** Хьэкъурт. **21**. Ибэ. **22**. Шабзэ. **27**. Лъахъстэн. **31**. Къардэн. **32**. Архъуанэ. **33**. Шэ. **34**. Тхъу. **35**. Бажэкlэ. **36**. Къуейщlей. **37** Джэлэфей. **42**. lуащхьэ. **44**. Гъудэ. **47**. Бжьыдзэ. **48** Боз. **49** Шыд. **50**. Едзыгъуэ. **51**. Анапэ. **52**. Псыхьэлывэ. **55**. Гуахъуэ. **57**. Мащэ. **59**. Хъурыфэ. **60**. Бгъэ. **61** Дэбэч.

Къехыу: **1.** Уэгу. **3**. Ныбжь. **5**. Мухьэрэб. **6**. Есэп. **7**. Къурэ. **8**. Псыкуэд. **10**. Тхьэбзэ. **13**. Къарэ. **15**. Идар. **17** Кхъужь. **19**. Хъы. **23**. Лlакъуэлlэш. **24**. Шэнтжьей. **25**. Курыжэ. **26**. Хьэмкlэ. **28**. Сэшхуэ. **29** . Аргъей. **30** . Напщlэ. **38**. Къандзэгу. **39** . Тхьэгъу. **40** . Бжьын. **41**. Бдзапцlэ. **43**. Чо. **45**. Дыкъуэнагъ. **46** Вы. **53**. Собэ. **54** . Вынд. **56**. Хъуэр. **58**. Ажэ.

● Чэнджэщхэр

Фи щхьэцыр цIууэ щытыну фыхуеймэ

Халъхьэхэр: аптекэм щащэ шынэ-шынэм щыщ бжэмышхышхуи 3, шейудз фlыцlэ бжэмыш, шыпсыранэ гъэгъуа гъэщэщауэ зы бжэмышхышхуэ, лимоныпс бжэмыш псы зы литр.

Зэрагъэхьэзырыр: Шынэшынэр, шейудзыр, шыпсыранэр зэхыболъхьэри, псы къэкъуалъэ щlыбокlэ. Ар кlыфlыпlэм дакъикъэ 15 хуэдизкlэ щыбогъэт. Итlанэ бозыжри, лимоныпсыр хыбокlэж.

Къызэрагъэсэбэпыр: Щхьэцыр шампункlэ фхущlа нэужь, мы зэхэлъыр щlэвгъэжыж.

Дагъэ зыщIэмылъхэм папщIэ

Халъхьэхэр: зы джэдыкlэ кугъуэ, мыlэрысэм къыхэщlыкlа серчэ бжэмыш цlыкlу, дагъэ бжэмышхышхуэ.

Зэрагъэхьэзырыр: псори зэхыболъхьэри, псы къэкъуалъэм щхьэщыту къыбогъэхуабэ.

Къызэрагъэсэбэпыр: Зэхэлъыр щхьэфэм щывохуэри, дакъикъэ 20-кlэ кlэрывогъэлъ. Абы целлофан фlэфлъхьэрэ напэlэлъэщl lувкlэ щlэфхъумэжмэ, нэхъыфlщ. Иужькlэ щхьэцыр псы хуабэрэ шампункlэ яхущlыж.

ГЪУКIАКЪУЭ Идар.

● ЦIыкIухэм факъыхуеджэ

Къуэ ахьмакъ

Индие псысэ

ЗЫ КЪУЛЫКЪУЩIЭ гуэрым къуэ ахьмакъ иlэт. Зэгуэрым абы хьэщlэ къыхуэкlуэн хуейти, пхъэщхьэмыщхьэ, сыт хуэдэхэр кърригъэхьыну и къуэр бэзэрым игъэкlуащ. Унафэ хуищlащ пхъэщхьэмыщхьэхэр нэхъ хъуауэ, нэхъ т еплъэ дахэ яlэу къыхихыну.

Адэм зэрыжиlам хуэдэу, щlалэм пхъэщхьэмыщхьэ нэхъ хъуахэр, нэхъ дахэхэр къыхихырт, ауэ я lэфlагъкlэ ахэр зыхуэдэр ищlэртэкъыми, сатуущlым еупщlащ:

- Зиусхьэн, мыхэр я lэфlагъкlэ зыхуэдэр дауэ къэсщlа хъуну?

- Едзакъи къэпщlэнщ.

- Абы щхьэкlэ псоми седзэкъэн хуейуэ ара иджы?!

Хьэщlэхэр къызэрысу lэнэм къытралъхьащ къуэм къихьа пхъэщхьэмыщхьэхэр. Къыщищэхум щыгъуэ зырызыхэурэ зэдзэкъа пхъэщхьэмыщхьэ ныкъуэшххэр lэнэм къыщытехьам, псори къыщиудри дыхьэшхащ. Хьэщlэхэр зэрежьэжу адэм и къуэр фlыуэ иубэрэжьащ.

Абы иужь махуэ зыщыплl дэкlауэ, пщафlэм шхын щигъэхьэзырым абы зыгуэрхэр зэрыхикlутэр къуэ ахьмакъым илъэгъуащ.

- Сыт уэ иджыпсту абы хэпкlутар? - щlэупщlащ щlалэр

- Шыгъу, зиусхьэн.

«Къызэрыщlэкlымкlэ, шхыным и lэфlагъыр зэлъытар шыгъуращ», - гупсысащ апхуэдэу ахьмакъыр икlи бэзэрым кlуэри шыгъу къэпкъищэхуащ. Пщыхьэщхьэм псори гъуэлъыжа нэужь, шыгъу lэмыщlэ къищтэри, и жьэм жьэдикlутащ.

Тхьэмыщкlэжьым и нэм хъу аскlэ къыщlригъэхащ. Нэху щыху жеякъым, псы ефэу утыкум итащ.

«Сыт, сыкъыщlэбгъэпцlар?! Шыгъ ум сызэгуебгъэуд пэтащ», - жиlэри пщэдджыжьым, унэlутым зридзащ.

- Зиусхьэн, сэ зыгуэр бжесlа?! Шыгъум, пэж дыдэу, шхыныр нэхъ гуакlуэ ещl, ауэ и мар дэр умыщlэмэ, бэлыхь ухидзэнущ.

Зэгуэрым, а щlалэ акъылыншэр нартыху цlынэ едзакъэри жиlащ:

- Фу, мыр сыту lэфlыншэ. Цlыхухэми дау э яшхрэ?!

Блэкlрэ пэт, а псалъэхэр зэ хэзыха гуэрым абы къыжриlащ: «Нартыхур пшхын ипэ - ар гъэвэн хуейщ».

«Мис иджы, псори къызгурыlуащ!»

Нартыхур гъэвауэ хьэсэм щыхищlэри, гуфlэу адэр кърриджащ:

- Ди адэ, къызэрыщlэкlымкlэ, цlыхухэр псори делэ хъурейщ. Нартыхур цlынэу хасэри аращ ахэр lэфlыншэу къыщlэкlыр. Сэ ди нартыхур гъэвауэ хэссащ.

Ар зэхэзыха адэм къуэ ахьмакъыр аргуэрыжьу иубэрэжьащ. Жылэм нартыху бэв а гъэм lуахыжащ, абыхэм ейм зыри къыщыкlакъым.

Зэзыдзэкlар
ХЬЭЩЫКЪУЕЙ Олегщ.

НапэкIуэцIыр зыгъэхьэзырар НЭЩIЭПЫДЖЭ Замирэщ.

● ГушыIэхэр

ЗэфIэнауэ пIэрэ?

- Сыту гъэщlэгъуэн! Ди гъунэгъухэр махуищ хъуауэ зэрызехьэркъым! - егъэщlагъуэ цlыхубзым.

- Зэфlэна къыщlэкlынщ, - жи лlым.

«Поштзехьэ»

Щlалэ цlыкlур къыщlыхьэжащи, и шыпхъу нэхъыжьыр йоупщl:

- Дэнэ апхуэдизрэ уздэщыlар?

- Тембо т сэрэ «поштзехьэ» дыджэгуащ. Къуажэдэсхэм письмохэр яхузэбгрытхащ.

- Дэнэ апхуэдиз письмо къыздифхар? - щlоупщlэ шыпхъур.

- Уи пхъуантэм къыдэтхащ.

Зы илъэс узот

И щхьэгъусэм и махуэ лъапlэр къэблэгъати, лlыр и фызым йоупщl:

- Сыт къыпхуэсщэхунур, Софят?

- Сщlэркъым зэкlэ, согупсыс.

- Абы щыгъуэм зы илъэс пlалъэу узот, узыхуейр къыхэпхыну, - жиlащ лlым.

● Мывэ лъапIэхэр

Налкъутым и уасэр къызэрахутэр

ПСОМИ зэрытщlэщи, налкъуналмэсхэр мывэ нэхъ лъапlэ дыдэхэм ящыщщ. Абы и дахагъэм зыlэпешэ цlыхухэр. Адрей мывэхэм нэхърэ нэхъ дахэу зэрыщытым къыщымынэу, налкъутыр пкъыгъуэ быдэ дыдэщ. Арауэ жыпlэ хъунущ ар нэхъ лъапlэ зыщlри .

Къэбгъэлъагъуэмэ, налкъутналмэсхэр псори зэщхькъым, я уасэхэри зэщхьэщокl. А мывэ лъапlэхэр плъыфэ зэмылlэужьыгъуэ куэд мэхъу, ауэ, хабзэ зэрыхъуащи, нэхъ лъапlэр щхъуафэмрэ плъыжьыфэмрэщ, апхуэдэуи узыпхыплъ хъу, фэ зимыlэ мывэхэр цlыхухэм нэхъ къащтэ.

Тхыдэм къызэрыхэщыжымкlэ, налкъутналмэс лъапlэ дыдэхэр щыlащ. Абыхэм ящыщу нэхъ цlэрыlуэр нэхъ пасэ дыдэу къагъуэта «Кох-и-нор» налкъутырщ. Къэрал зэхуэмыдэ куэдым я пащтыхьхэм зыlэрагъэхьэну хуейт а мывэ лъапlэри, 1400 гъэм щегъэжьауэ Индием бийхэр зыкъомрэ къыщlытеуам щхьэусыгъуэ хуэхъуар аращ.

«Надежда» зи фlэщыгъэцlэ мывэ щхъуафэр, карат 44-рэ хъур, куэдым зэlэпахащ. Зэрыжаlэмкlэ, ар зейм нэщхъеягъуэ къыхуихьу щытащ.

Тхыдэм къыхэна адрей мывэ лъапlэхэм я гугъу пщlымэ, хуабжьу цlэрыlуэу щытащ урыс пащтыхьхэм я тажхэр зэрагъэщlэращlэ «Орлов» налкъутыр, Париж и Луврым щахъумэ «Регент»-р, инджылыз монарххэм я коронэм хагъэтlысхьа «Кулинан» налкъутналмэсыр.

Редактор нэхъыщхьэ ХЬЭФIЫЦIЭ Мухьэмэд

РЕДАКЦЭМ И КОЛЛЕГИЕМ ХЭТХЭР

Жыласэ Заурбэч (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **ЖьэкIэмыхъу Маринэ** (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **Ширдий Маринэ** (редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэ), **Гъурыжь Мадинэ** (жэуап зыхь секретарь), **ГъущIо Зариф, Къардэн Маритэ, Ныбэжь Таисэ, Хьэжыкъарэ Алик.**

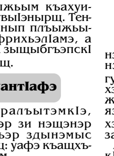

ДИ ХЭЩIАПIЭР

360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и цIэкIэ щыIэ уэрам, 5, ебгъуанэ - епщIанэ къатхэр.

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхъыщхьэм, секретарым - 42-56-19; редактор нэхъыщхьэм и къуэдзэхэм - 42-63-64, 47-31-54, 47-33-23; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66.

КЪУДАМЭХЭМ: политикэмкIэ, жылагъуэмрэ лъэпкъ IуэхухэмкIэ - 42-22-86; къуажэ гъащIэмрэ экономикэмкIэ - 47-22-63, 42-57-59; щэнхабзэмкIэ - 42-75-36; обозревателхэм - 42-22-89; хабзэхъумэ IуэхущIапIэхэм ядэлэжьэнымкIэ - 42-60-53; хъыбарыщIэхэмкIэ, спортымрэ письмохэмкIэ - 42-22-88; егъэджэныгъэмрэ щIэныгъэмкIэ - 47-32-15; зэдзэкIакIуэхэм - 42-21-88; корректорхэм - 42-60-27; бухгалтерием - 47-31-69; ЭВМ-м и операторхэм - 42-22-84; компьютер IуэхущIапIэм - 42-26-41; сурэттехым - 42-75-78.

Теддзэ тхыгъэхэм къыщыхьа бжыгъэхэм, къыщаIэта Iуэхугъуэхэм я пэжагъымкIэ ахэр зытхахэм нэсу жэуап яхь. Авторхэмрэ редакцэмрэ я Iуэху еплъыкIэр зэтехуэ зэпыту щыткъым.

Газетыр Iэ тезыдзахэм яхуэхьыныр и пщэ дэлъщ КъБР-м федеральнэ пошт зэпыщIэныгъэхэмкIэ и управленэм. Тел.: 42-06-51, 42-19-59.

Газетыр щэнымкIэ жэуап ехь КъБР-м и "Роспечать" АО-м.

Газетыр 1989 гъэм дыгъэгъазэм и 16-м №Н-0065-м щIэту ятхащ.

Зы илъэсым газетыр 250-рэ къыдокI.

1905 гъэм щыIа Революцэм и цIэр зезыхьэ Республикэ полиграфкомбинат, Налшык къ., Лениным и цIэкIэ щыIэ уэрам, 33, телефоныр 42-35-75.

Мы къыдэкIыгъуэм елэжьахэщ: жэуап зыхь секретарым и къуэдзэ ДыщэкI Соня, редактору Ныбэжь Таисэ, корректорхэу Афэ Тамарэ *(2,4-нэ нап.),* ПхытIыкI Юрэ *(1,3-нэ нап.),* корректорхэм я дэIэпыкъуэгъу Иуан Заирэ. *КомпьютеркIэ газетым и теплъэр ящIащ* Дол Маринэ, ГъукIэлI Рае, Щомахуэ Марианнэ, *сурэтыщI* Бицу Жаннэ.

Номерыр "Адыгэ псалъэм" и компьютер IэнатIэм щагъэхьэзыращ.

Газетым Iэ щытрадзар сыхьэт 20.00-рщ.

Индексыр 51531 ● Тираж 10.125 ● Заказ №214